హనుమంతరాయశర్మ, అబ్బరాజు

నీతికథానిధి

తెనాలి, 1926

Record no. 74

Hanumantarāyaśarma, Abbarāju

Nītikathānidhi

Tenāli, 1926

Record no. 74

Bibliographic Record Target

హనుమంతరాయశర్మ, అబ్బరాజు.
నీతికథానిధి / అబ్బరాజు హనుమంతరాయశర్మ పాకయాజిచేత రచియింపఁబడినది.- తెనాలి : రజత ముద్రాక్షరశాల, 1926.
(1), iv, 57 p. :port. ;18 cm.
Record no. 74

Hanumantarāyaśarma, Abbarāju.
Nītikathānidhi / Abbarāju Hanumantarāyaśarma pākayājicēta raciyimpam̐baḍinadi.- Tenāli : Rajata Mudrākṣaraśāla, 1926.
(1), iv, 57 p. :port. ;18 cm.
Record no. 74

NEETHIKATHANIDHI.

AUTHOR
Astavadhani,
Abbarazu Hanumantharaya
Sarma Pakayaji.
Telugu Pundit B. H. School, PERAVALI.

FIRST EDITION 1000.

1926

 [Price As. 5

C. RAMALINGA REDDY.

శ్రీమేధాదక్షిణామూర్తయేనమః.

నీతికథానిధి

ఇది

పెరవలి గ్రామమందలి బోర్డు హైస్కూలునందు

ఆంధ్రోపాధ్యాయులుగానుండిన

అష్టావధాని

అబ్బరాజు

హనుమంతరాయశర్మ పాకయాజిచేత

రచియింపఁబడి

చవ్వాకుల వేంకటకృష్ణయ్యగారి

ద్రవ్యసహాయమున

తెనాలి రజత ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడి, ప్రకటింపఁబడియె.

తొలి పలుకు

నీతి కథానిధియను నీపుస్తకము క్రిందితరగతుల విద్యార్థులకుఁ దగునట్లు కడు సులభశైలితో వ్రాయఁబడినది. గ్రంథకర్త యీవిషయమును వ్రాసియేయున్నాఁడు. ఇందు రావు బహదూర్ కందుకూరి వీరేశలింగముపంతులుగారు బాలుర నిమిత్తము వ్రాసిన ద్విపదలను తదితర విరచితములగు పద్యములను నాధారముచేసికొని తత్తదనుకూలములగు ప్రసిద్ధ నీతికథలను బొందికచేసి వ్రాసిన గ్రంథకర్త ప్రయత్నము పూర్వస్థిత నీతులకు వన్నెదెచ్చినదియై గణనీయమై యున్నది. ఎల్లవిధములచేతను బాలురజ్ఞానాభివృద్ధి హేతువగు నీచిన్నపొత్తమును నుపాధ్యాయులు తమవిద్యార్థులకు బోధించుట యవశ్యకర్తవ్యము.

ఇట్లు

ములుకుట్ల వేంకటకృష్ణశాస్త్రి, శతావధాని.

తాలూకా హైస్కూలు నందలి ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయుఁడు

తెనాలి.

శ్రీ వృషనామసంవత్సరాశ్వీజ శు ౧౨ బుధవాస రానూరాధా
నక్షత్రమున జననము.

ప్రస్తుత నివాసము, పెరవలి.

అబ్బరాజు హనుమంతరాయశర్మ
పాకయాజి, కృతికర్త.

కృతిహితులు

కం॥ శ్రీయును, విద్యయు శీలముఁ
బాయకలరు "పైడిపాటి • వంశాబ్ధివిధుఁ"
గేయగుణుని "యతిరాజుల
నాయుని" గృతిహితుని నెమ్మనంబున నెంతుఁ.

ఆ॥ జంటసిరులపంట • గుంటూరుమండల
వరసభాసరః ప్ర • వర్తమాన
సభిక ముఖసరోజ • సారస మిత్రుని
కార్యధుర్యు నెంతు • ఘనకృతిహితు.

ఆ॥ సారచెన్నరాష్ట్ర • శాసననిర్మాణ
సమితి కార్యకోటి • సాధనచణ
మానసాంబుజాతు; • మానితగుణజాతు
గృతిహితుందలంతు • గృతిముఖమున.

తే॥ మాతృభక్తియు • బితృభక్తి మాన్యవిప్ర
భక్తియును, గురుభక్తియుఁ • భగవదంఘ్రి
పద్మభక్తియు, నృపభక్తి • బాయకుండు
కృతిహితుఁదలంతు నిరతంబు • గృతి ముఖమున.

తే॥ పాఠశాలల దేశిక • పాళిఁబాళి
నరసివృద్ధికిఁ దే • దగి నట్టిసభకు
ప్రభువయినయట్టి "మాపైడిపాటివంశ
వార్ధిచంద్రుని" గృతిహితు • నర్థి నెంతు.

శ్రీ చెవ్వాకులవారి వంశావళి

—— :o: ——

కృతజ్ఞత.

ఉ॥ శ్రీకుల శీల సంపదల ♦ చేతను, భూతన యాత్మనాయకా
వ్యాకుల భక్తిచేత, క్షితి ♦ పాలక జాలక గౌరవాప్తిచే
నాకులపూజచేఁ దెలుగు ♦ నాయకలోకమునందు నొందుఁ జె
వ్వాకులవారివంశ, మని ♦ వార్యముగాఁ గొనియాడఁగాఁ
దగెన్

క॥ ఆయులరారఁ గల తెలుఁగు
రాయలఁ జెవ్వాకుల కుల ♦ రమ్యాబ్ధికి రే
రాయలయి వెలుఁగఁగాఁ దగు
రాయలనఁగ నొక్క తెలుఁగు ♦ రాయం డొప్పెన్.

క॥ శ్రీరమణా దృతశీలుం
డారాయలు నాత్మపత్ని ♦ యందలరారం
బేరయ్య యనెడు కొమరు, ను
దారగుణాన్వితుని రిపుని ♦ దారుం గనియెన్

సీ॥ పేరయ్య తనడైన ♦ పేరయ్యవనినిల్ప
వేరెవ్వ రితఁడునా ♦ వేంకటేశ
మీమహీస్థలినర్ధి | బేరుమైఁ దన్నఁగా
నామారిత డునా ♦ సోమయాఖ్యు

నసమాన పశుపాల ♦ కసుధీ విశాలత
నెసఁగ నాజంటనా ♦ ముసలయాఖ్యు
నబ్బురంబగుకీర్తి ♦ నిబ్బరంబుగనిల్ప
నబ్బెనా కెనగనా ♦ సుబ్బయాఖ్యు
తే॥ నాత్మసదృశుల నల్వుర ♦ నాత్మజులను
బడసెఁదనకీర్తి సంపద ♦ పుడమినడర
బుధులు పొగడనా నల్వురు ♦ పుత్రులందు
వేంకటేశమ్మ హరిభక్తి ♦ వెలసియుండె.

క॥ ఆవేంకటేశమర్మిలి
చే, వేర్పడ కధికభద్ర చిహ్నాంచితమై
శ్రీవెలసినట్టి యుచ్చమ
చేవెలయఁగబట్టె బంధు శీలమువాలయు౯.

సీ॥ గాఁటంపు నాజంట ♦ కూఁటమి తొలిపంట
కోటయాఖ్యుఁడు, వేడు ♦ కొన్నవాండ్ర
యొద్దడి బాపంగ ♦ బెద్దగాఁగాపాడ
బెద్దరెడ్డెయ్యయుఁ ♦ బెద్దవాండ్ర
మిన్నగాఁ గాంచుచుఁ ♦ జెన్నైన నడకను
జిన్నరెడ్డెయ్యయు ♦ జిన్నవాండ్ర
గన్నవారలకన్న ♦ దిన్నగాఁ గాంచు, రా
మ స్వామి యన్నల ♦ మాద్రివాండ్ర
తే॥ శుద్ధమతినెంచి మించెడు ♦ సుబ్బయాఖ్యుఁ
డమరఁగల్గిరి వేంకటే ♦ శమ్మున, కందు

బెద్దరెడ్డెయ్య వీరమ్మ ♦ బెండ్లియాడెఁ
జిన్నరెడ్డెయ్య కోటమ్మ ♦ చేయివట్టె.
తే॥ పెద్దరెడ్డెయ్య పండింపఁ ♦ బేర్మితోడ
వీరమాంబిక పండింప ♦ వేడ్కతోడ
జిన్నరెడ్డెయ్య తెప్పింప ♦ వన్నెగూడఁ
గోటమాంబిక యిప్పింపఁ ♦ గోర్కితోడ
లేచువిస్తళ్లు బట్టలు ♦ లెక్కలేదు.

తే॥ శుభగుణాఢ్య మహాలక్ష్మి ♦ సుబ్బయయును
వేడ్కఁబాణిగ్రహణము గా ♦ వించుకొనిరి
నన్నల గుణాల నాయయ్య ♦ వన్నెగాంచె
నక్కసెల్లండ్రి పోల్కి నాయమ్మ నడిచె.

ఉ॥ పెంచిరి వారలైదుగురు ♦ పేర్మిని జెయ్యను దీయుకోర్కెఁద్ర
వ్వించిరి దాని నన్నిఁటికి ♦ వీలుగ, మేలుగస్తంభ మొందునా
టించిరి, జీవతృప్తిగ ఘ ♦ టించిరి భోజన సత్రమాతతి౯
మించిరి కీర్తిచేత నతి ♦ మేదుర మోదర సానుభూతిచే౯

తే॥ అందుసుబ్బయ్య మహాలక్ష్మమాంబయందు
ప్రేమమీర వీరాస్వామి బృధుగుణమణి
నిలయు వేంకటకృష్ణు మాణిక్యమందు
సూర్యనారాయణుం గృష్ణుసారిదిగనిరె.

తే॥ అందు వేంకటకృష్ణయ్య యాత్మజనకుఁ
డన్నయందలిభక్తిచే నతఁ, డపుత్ర

కుంటుగాకుండ నీయంగ గోటముకును
జన్నరెడ్డయ్యకుఁ గుమారుఁడెన్ననయ్యె.

ఉ॥ భాషనుగూర్చ నెయ్యెడల భాషనుగూర్చి ధనంబునీయగా
భాషను నేర్చువారలకు భాషనుబట్టి సహాయమీయఁగా
భాషను జ్ఞానముంగనగ భాషను దోషపుమాట దీటఁగా
భాషను వృద్ధిజేయు బుధవర్యుఁడు వేంకటకృష్ణయేతగున్

క॥ శ్రీలలరారంగఁ దెనాల్
తాలూకాబోర్డునందు దగుసభికుండై
మేలుగ వైస్ప్రసిడెంటై
చాలఁగనాళ్ళఘునందు సన్నుతిగాంచెన్

తే॥ మఱియు గుంటూరునందుండు మండలసభ
నీటిసింగూర్చి చర్చించు మేటిసభను
సభికుఁడుగనుండి తత్కార్యచణుఁడు నగుచు
వినుతి వేంకటకృష్ణయ్య కనుచునుండె.

ఆ॥ ఆప్తులు వారికృతివిని వ్యాప్తింజెందుటకు ధనసహాయంబెంతే
గుప్తముగఁ జల్పిరుపకారాప్తిని నేనెన్న వాఁడ నాయనఘు
మతీ!

క॥ పంకజనాభుని భక్తుఁడు
వేంకటకృష్ణయ్యఁ గీర్తివెలయఁగనాయె
శాంకరవి తారకముగ ని
రంకుశముగ వేంకటేశుఁ డలరంగనుతీ!

నీతికథానిధి

ప్రథమభాగము

—:o—:

3వ తరగతి

1 మంచిగుణములు, చెడుగుణములు.

పూర్వము కశ్యపుఁడనువానికి ఇంద్రుఁడు హిరణ్యకశిపుఁడు అను ఇద్దరుకొడుకులుండిరి. వారిలో ఇంద్రుఁడు పెద్దలయెడ భక్తిగలవాఁడు బీదసాదుల నేలువాఁడు. ఒకరి కలిమికి సంతోషపడువాఁడు ఒకరికి మేలుసేయువాఁడునై యుండెను. హిరణ్యకశిపుఁడు పెద్దల దూరువాఁడు పిన్నవాపల బాధించువాఁడు ఒకరిసొత్తును కోరువాఁడు ఒకరికి కీడుసేయ జూచువాఁడునై యుండెను. కావున వారిని జూచువారు ఇంద్రుఁడు దేవతలలో వాఁడు కావున వానికి మంచిగుణములు కలిగినవనియు, హిరణ్యకశిపుఁడు రాక్షసులలోవాఁడుకావున వానికి చెడ్డగుణములు గలిగినవనియు మంచివానిగుణములు చెడ్డవానికి ఎన్నటికిరానేరవనియు అనుకొనిరి.

ద్వి॥ ఉత్తముని గుణములున్నె నీచునకు
నెత్తిచ్చి కరఁగిన నిత్తడి పసిడె

తా॥ బంగారమువలె తూనికవేసి కరఁగినంతనే దాని వన్నెయువిలువయు ఇత్తడికెట్లు రావో? అట్లె మంచివానిగుణాలు చెడ్డవానికి రావు.

2 బ్రతికినన్నాళ్లు పాటుఁబడుము.

నందుడను గొల్లవానికి ఇద్దరు కొడుకులుండిరి. ఒకనాఁడు నందుఁడు ఆవులను మేతకై అడవికి దోలుకొని పోవుచుండఁగా పిల్లవాండ్రు తండ్రివెంటఁబడి పోరుపెట్టిరి. అప్పుడు తండ్రి వారినిచూచి బిడ్డలారా? నావలె మీరును పనులు చేయుచుండవలెను. బ్రతికినన్నాళ్లు సోమరులము కాక పాటుపడినచో మనము బాగుపడఁగలము కాని మీరు చిన్నవారు పెద్దపనులు చేయలేరు నేటినుండి యీచిన్నదూడల నూరిదగ్గిర పొలములో మేపుడని పలికెను. అప్పటినుండి వారు తండ్రివలె దూడలమేపుచు కొన్నాళ్ళకు ఆవులనే కాయఁగలవారైరి.

ద్వి॥ ఊపిరిమేనిలో నున్న దినాల
నోపికతో బను లొనరింపవలయు

తా॥ బ్రతికినన్నాళ్ళు పనులుచేయువలెను.

3 చదువుకొన్నవాఁడు అంతట పూజఁగొనును

దేవుఁడు మంచివారిని రక్షించుటకు చెడ్డవారిని శిక్షించుటకు అప్పుడప్పుడు పుట్టుచుండును. అట్లె ఒకసారి దేవకీవసుదేవులకు కృష్ణుఁడను పేరుతోఁ గలిగెను. అట్లుకలిగి తల్లితండ్రుల కష్టములు తీర్చుటకు కంసుఁడు మొదలైన రాజులను చంపి తన మఱుఁగున జేరినవారిని కాపాడెను. కాని కృష్ణుఁడంతవరకు చదువుకొనలేదు. ఆకారణమున ఆతనిపైకివచ్చినవారందఱు ఆయనశక్తినెఱుఁగజాలక చదువుకొననివాఁడవు నీవేమి ధర్మములెరుగుదువని యుద్ధముచేయవచ్చితివి? అని తేలికగా మాట్లాడుచుండిరి. అదివిని కృష్ణుఁడు ఎంతటివానికైన విద్యలేక పూజ్యతగలుగదని సాందీపుఁడు అను అయ్యవారివద్దకు వెళ్ళి విద్యలన్నినేర్చుకొని గొప్పసభలలో బూజింపబడి కీర్తిని గనియెను.

ద్వి॥ చదివినవాఁడుగా సర్వపూజ్యుండు
చదువక రాజైన సత్కీర్తి గనునె.

తా॥ చదివినవాడు పూజింపబడి కీర్తి పొందును. చదువనివాఁడు కీర్తిని పొందజాలడు.

4 ఉన్నచోటు వదలరాదు

ఒకప్పుడు సత్యవ్రతుఁడను రాజు భూమినేలుచుండెను. ఆయన ఒకనాడు ఏటిలో స్నానముఁజేసి సూర్యునకు నీరు వదలుచుండగా ఒక చిన్న చేపపిల్ల దోసిటిలోనికివచ్చెను. అంతట రాజు దానిని నీటితోఁబాటు విసరి ఒడ్డున జల్లెను. అప్పుడది దిమ్మరపోయి తెప్పరిల్లి రాజువంకకుఁదిరిగి అయ్యా! నావంటి నీటిజంతువు నేలపై బ్రతుకునా? మాజాతీయములయిన జంతువర్గములు నీరువదలి జీవింపఁజాలవు. నన్నా పెద్దచేపలు తరుమగా నీమరుఁగుఁ జేరవలసివచ్చెను కాన చేరెడునీళ్ళలోవేసి ఉన్నచోటు వదలకుండ నన్నుఁగాపాడుమని వేడుకొనెను. ఆ మాటలువిని రాజు మఱొకతావున నీటిలోవేయించి దానిని గాపాడెను.

ద్వి॥ జలములలోనున్న జంతువులెల్ల
నిలమీదఁద్రోచిన నెట్టులు బ్రతుకు.

తా॥ నీటిజంతువు నేలపై బ్రతుకజాలదు.

5 బీదలతో వాదులాడరాదు

హస్తినాపట్టణమున ఇద్దరు బ్రాహ్మణులుండిరి. వారు మంచిగుణములు గలవారు బాగుగా చదువుకొనినవారునై

యుండిరి. మొదటివాఁడు పన్నిద్దరు బ్రాహ్మణులకు రెండవవాఁడు ఎందఱు బ్రాహ్మణులకైనను అన్నము పెట్టుదుమని నియతమేర్పరచుకొని ఆప్రకారము వ్రతము జరుపుకొనుచుండిరి. కొన్నాళ్ళకుఁ దేవుఁడువారిని పరీక్షచేయవలయునని ఒక నిరుపేదబాపని రూపముతోవచ్చి మొదటివానిని అన్నము పెట్టింపుమని అడిగెను. కాని వాఁడాసంగతి తెలియక నా నియతముచొప్పున పన్నిద్దరకుఁబెట్టితిని నీకు మాయింట వీలుపడదనిచెప్పెను. అట్లుకాదు. నాకు పిడిచెడన్నమో? గుప్పెడు బియ్యమో బిచ్చము పెట్టింపుమని వాఁడుకోరెను. వీలుకాదనిన నీకీమొండితనమేల? పొమ్మని వానిని తఱిమెను. రెండవవాఁడదిచూచి బీదలతో వాదమెందుకని అన్నముపెట్టెను. పిమ్మట దేవుఁడు తనను తృప్తిపరచినవానికి సంపదలు తృప్తిపరచనివానికాపదలు కూర్చెను.

5. ద్వి-బీదకు బిచ్చంబు బెట్టఁగా నెంచి
వాదంబులాడకు వానితో నీవు.

తా॥ బిచ్చమునకై బీదలతో వాదములాడరాదు.

6 చిన్నదీపము చీఁకటిఁబాపును

ఒక అడవిలో జాంబవంతుఁడను ఎలుఁగుబంటులరాజుండెను. అతఁడు చాలబలముగలవాడు. ఆయన యొకనాఁడు

చుట్టుపక్కల అడవిపట్టులలో మృగముల వేటాడుచుండెను. అప్పుడే ప్రసేనుఁడను ఒకరాజు వేటకువచ్చెను. అట్లువచ్చి వాఁడొకపులినిచంపుదమని తుపాకిబారుపెట్టగా అదియే వానిపైబడిచంపి మెడలోని "మణిసి" యెత్తుకొని పోవుచుండెను. పిమ్మట జాంబవంతుఁడు దానినిచూచి ఆశ్చర్యపడి పులిని చంపి మణినిగొనిచని తానుండుకొండగుహలో కూతురగు జాంబవతి తొట్టెపై వ్రేలాడగట్టెను. ఆగుహలో నది చిన్న దీపమువలె వెలుఁగుచు చీఁకటిని పోగొట్టుచుండెను.

ద్వి॥ పన్నినచీఁకటిఁ బాపంగనొక్క
సన్నఁపుదీపంబు చాలదే తలఁప.

తా॥ వెలుతురు చీఁకటిని బోగొట్టును.

---

7 పిసినితనము కూడదు

కాశీపట్టణమున కాలకౌశికుఁడను బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడుండెను. ఆయన కడుపునకుతినక పెండ్లమునకు బిడ్డలకైన పెట్టక ఎంతెంతకూడనిపనులకైన వెళ్ళుచు వానివలనలెక్కలేని డబ్బునుసంపాదించి వడ్డీలకిచ్చుచుండెను. అతఁడు డబ్బునుగణించు ఉపాయములు, దేనికిగాని కర్చుపెట్టరాదనుమాటలు భార్యకు బోధించెను. ఆమెయు బెనిమిటినే మంచివాడనిపించనో యన "ఎంగిలిచేతఁ గాకి నదలింపక" డబ్బునుగూర్చి దిబ్బెములో

వేయుచుండెను. ఆవెనుక కొన్నాళ్ళకు బ్రాహ్మణుఁడు ముసలివాఁడై తనబోధయే తనకుబాధకాఁగా పెండ్లము పిల్లలు తనను చూడక అన్నముపెట్టక ఏడిపించగాఁ "పాపము" కూటికి కూడ నవయావలసివచ్చెను.

ద్వి॥ బిడ్డలకిడకయుఁ బెండ్లానికీక
వడ్డికిచ్చుచుఁ జీమువలెగూర్పతగదు.

తా॥ తాను తినక ఒకరికిఁ బెట్టక డబ్బు గూర్పరాదు.

---

8 సత్యము సౌఖ్యమీయగలదు

దేవతలకురాజగు ఇంద్రుఁడు సత్యముమరువక దాని వల్లసుఖపడిన వాఁడెక్కడనైన ఉన్నచో చెప్పుడని కొలువువారినడిగెను. అప్పుడు తానులేచి అట్టివాఁడు హరిశ్చంద్రుఁడొకడున్నాడనిఁ వసిష్టుడు పలికెను. ఆ ఋషిమాట విని రాజుచే తా నబద్ధమాడింతునని విశ్వామిత్రుఁడు పలికెను. పిమ్మట విశ్వామిత్రుడు, రాజును మోసగించి రాజ్యము లాగుకొనెను. తరువాత అప్పు తీసికొనినాడని నెపముపెట్టి రాజుభార్యను బిడ్డను అమ్మించి రాజు నొక మాలవానియొద్ద కొలువునకుఁబెట్టెను. అప్పటికీ, రాజు సత్యము మఱువలేదు. తుదకు కాశిరాజు పిల్లవాసిని జంపించి రాణిపై నేరము మోపి, రాజే ఆమెను చంపువంతచేసెను. కాని రాజంతకష్టమువచ్చిన

సత్యము మఱువలేదు. అబద్ధమాడలేదు. ఆ వెనుక విశ్వామిత్రుఁడే ఓడితినని చెప్పి రాజునకు రాజ్యమిచ్చెను. రాజు అందువలననే అన్ని సుఖములను పొందెను.

ద్వి॥ మదిలోన సత్యంబు మఱువక యున్న
ముదమును సుఖమును బొందంగవచ్చు.

తా॥ సత్యము మఱువనివాఁడు సౌఖ్యము నొందును.

---

9 శరణుజొచ్చినవానిని కాపాడవలయును

హస్తినాపట్టణమున ధృతరాష్ట్రుఁడు పాండురాజు అను ఇద్దరన్నదమ్ములు కలరు. వారిలో పెద్దవానికి దుర్యోధనుఁడు మొదలయిన నూరుగురు కొడుకులుండిరి. మఱియు నతనికి యుయుత్సుఁడను వేరొక కొడుకుండెను. చిన్నవానికి ధర్మరాజు మొదలయిన అయిదుగురు కొడుకులుండిరి. వీరును వారును రాజ్యముకొఱకు పోరవలసివచ్చెను. అప్పుడు ధర్మరాజునకు కృష్ణునిసాయ మున్నందున వారివైపు తప్పక గెల్చునని ఒక వాడుక కలిగెను. అదివిని దుర్యోధనునకు సోదరసమానుఁడయిన యుయుత్సుఁడు ధర్మరాజు మఱుఁగుజొచ్చి తన్ను కాపాడుమని వేడుకొనెను. అంతట ధర్మరాజు వీఁడు శత్రువే? యని తలంపక రక్షించి కీర్తినిపొందెను

ద్వి॥ శరణుజొచ్చిన నెట్టి ♦ శత్రువునైన
గరుణించి కాపంగఁ ♦ గలుగదే కీర్తి॥

తా॥ పగవాఁడయినను మఱుఁగుజొచ్చిన కాపాడవలెను.

---

10 సత్యము తప్పరాదు

తొల్లి హరిశ్చంద్రునివలెనే, పాండురాజ కుమారుఁడయిన ధర్మరాజును, సత్యము తప్పక నడుచుచుండెడివాఁడు. అతని పెత్తండ్రి కొడుకయిన దుర్యోధనుఁడు మాయ జూదములో నతని నోడించి అడవులపాలుచేసెను. అట్లడవులలో నున్నను అతడు సత్యమును తప్పకుండనె ప్రవర్తింపుచుండెను. అతని తమ్ములు భార్య కష్టములు పడలేక దుర్యోధనునిపైకి యుద్ధమునకుబోయి వానినిగెల్చి రాజ్యముదీసికొని యేలుకొందుమని యెన్నోసారులు బోధించిరి. కాని అరణ్యవాసము, అజ్ఞాతవాసము అయినంతట వెళ్ళవలసినదే తప్ప మున్ను నేనన్నమాట తప్పి అసత్యమున నడువనని ధర్మరాజనుచుండెను, అడవులలో ఉన్నను వారికి దుర్యోధనుడు కష్టములె కలిగించెను. ఐన ధర్మరాజతనికి కీడుసేయక మేలే చేసెను. అడవులలో ఉండడము ఎవరికి తెలియకుండ ఉండడము గడువగానే సత్యమున దృష్టినిల్పి ధర్మరాజు యుద్ధము చేసి దుర్యోధనుగెలిచి తనరాజ్యము తా నేలుకొనెను.

ద్వి॥ సత్యంబు తప్పక ♦ చరియింపవలయు
నిత్యంబుఁగాఁగల్గు ♦ నీకుసంపదలు॥
తా॥ నిజమున దిరుగువానికి సిరులబ్బును.

ద్వితీయభాగము

---

1 దేవుఁడంతట ఉండును

పూర్వము హిరణ్యకశిపుఁడను రాక్షస రాజుండెను. ఆయనకు ప్రహ్లాదుఁడను ఒకకొమారుఁడుగలడు. ఆపిల్లవాఁడు చిన్నతనమునుండి దేవునియెడల చాలభక్తిగలిగియుండువాఁడు. వానికెప్పుడు దేవునితలంచుట కొనియాడుటయే పనిగాని వేరు పనిలేదు. ఇట్లుండ వానితండ్రి వానికీధోరణిపోయి తెలివివచ్చుటకు బడిలోఁజదువవేసెను. కాని వానిచూపుమాత్రమెప్పటట్ల దేవునందేయుండెను. తరువాతకొన్నాళ్ళకు పిల్లవాని తెలివితేటలెట్లున్నవో? కనుగొనుటకై తండ్రి వానిని బిలిపించెను.

అప్పుడు పిల్లవాఁడువచ్చి తండ్రికి మ్రొక్కి నిలుచుండెను. అంతట తండ్రి వానిని జేరదీసి నాయనా! నీకేమి తెలియును. నీవేవిద్య నేర్చితివని వానినడిగెను. దేవునిగురించిన విద్య నాకు తెలియును. నేను నేర్చిన దదియే నని పిల్లవాఁడనెను. పిమ్మట దేవుఁడెందుండునని తండ్రి అడిగెను. అంతటనున్నా

డని పిల్లవాఁడు పలికెను అట్లైన ఇప్పుడీస్తంభమునఁ జూపఁగలవా? అని తండ్రియనెను. చూపఁగలను అంతటనుండు వాఁడు స్తంభమున నేల ఉండడనివాఁడనెను. అట్లు చూపలేకున్న నీతల ద్రుంతునని తండ్రి పంతములాడెను. అప్పుడేకదీక్షతో పిల్లఁడు దేవుని వేడుచుండెను. అంతలో స్తంభమునుండి దేవుడు వెడలివచ్చి రాజును శిక్షించి పిల్లవానిని రక్షించెను.

ద్వి॥ ఎందుఁ జూచిన మఱి ♦ యేవేళనైనఁ
గ్రందుగ దేవుఁడు ♦ గదిసియే యుండు.
తా॥ దేవుఁడన్నిచోట్ల నన్నివేళల నిండయుండును.

---

2 మంచిపని చెడ్డపని

ధృతరాష్ట్రుఁడు పాండురాజు అనువారు ఇద్దరన్నదమ్ములుండిరి. వారిలో పెద్దవానికి దుర్యోధనుఁడు మొదలైన నూరుగురు కొడుకులు. చిన్నవానికి ధర్మరాజు మొదలయిన అయిదుగురు కొడుకులుకలరు. ఒకనాఁడీపిల్లలందరు ఊరిముందటి తోఁటలోపలికివెళ్ళి ఆడుకొనుచుండిరి. అందుఁగొందఱు ఒక మామిడిచెట్టెక్కి పండ్లు గోయుచుండిరి. అదిచూచి ధర్మరాజు తమ్ముఁడైనభీముఁడు కొంటెచేష్టలకు ఆచెట్టుపట్టుకొని బలము కొలఁది ఊపసాగెను. అంతనది పెద్దగాలికొట్టినప్పటివలె తూలి పడఁబోయెను, చెట్టుపై పిల్లలు అయ్యయ్యో? క్రిందబడి చస్తు

మని మొత్తుకొని లబలబలాడిరి. పిమ్మట ధర్మరాజు వానిని బిలిచి భీమా! ఇట్టి పనులు చేయవచ్చునా? ఒకరికే దేని పెట్టుట మంచిపనిగాని వారికి కష్టముతగులునట్లు చేయుట తప్పిదము చెడ్డపనియునై యున్నది. ఇట్లెన్నడు చేయబోకని మందలించిన వాఁడాయెను.

ద్వి॥ ఒప్పైనపని సదా ♦ యొనరించుచుండు
తప్పైనపని కెప్డు ♦ తల పెట్టబోకు

తా॥ మంచిపని చేయుము చెడ్డపనిచేయరాదు

---

3 కోపము కులము జెరుచును

దుర్యోధనుఁడు ధర్మరాజు అన్నదమ్ముల కొమాళ్ళు. దుర్యోధనుతండ్రి గ్రుడ్డివాడగుటచేత ధర్మరాజుతండ్రి రాజ్యము నేలెను. అందువలన రాజ్యము సమానముగాఁ బంచుకొని యేలుకొండని పెద్దలు చెప్పిరి. కాని ముక్కోపియైన దుర్యోధనుఁడు రాజ్యముమాటఎత్తినప్పుడెల్లతోఁకత్రొక్కిన త్రాఁచువలె మండిపడుచు పెద్దలమాట లెక్కసేయక భూమిపంచలేదు మఱియు ధర్మరాజును చాలకష్టములుపెట్టెను. ఎన్నికష్టములైనపడి ఓపికకలిగి ధర్మరాజుండెను. అప్పుడు ధర్మరాజును జూచి జాలిపడి తండ్రి ధృతరాష్ట్రుఁడుకొడుకుతో చెప్పెను. తుదకు ధర్మరాజు మేనమామకొడుకు కృష్ణుఁడువచ్చి బావా! నీ

కోపమువల్ల కులముచెడ నున్నది. నామాటవిని వారి సగము రాజ్యము వారికిమ్మనెను. కాని దుర్యోధనుఁడు వినలేదు. పిమ్మట యుద్ధములో వారినిజంపి ధర్మరాజు రాజ్యమేలెను.

ద్వి॥ కోపమ్ముకూడదు ♦ కులమెల్లఁ జెరుచు
నోపిక కులమును ♦ నొగివృద్ధిపరుచు.

తా॥ కోపము కులముజెరుచును. ఓపికకులమును వృద్ధి చేయును.

---

4 కఠినమున గాని పని మృదువున నగును

ఒకనాఁడు బలరాముఁడు కృష్ణుఁడు ఆవులను మేతకై అడవికితోలుకొనివెళ్ళి పగలెల్లవానిని మేపుకొని సాయంత్రికి బడలికతో నింటికివచ్చిరి. తరువాత వారితల్లియైన యశోద బిడ్డలారా! ఈనాఁడునాకు తీరుబడిలేదు మీతండ్రివచ్చులోగా ఆవులను పాలుపితుకుఁడనీ పలికెను. అప్పుడు వారు బడలియుండుటచేత పాలుతీయలేమనిరి. అంతటతల్లి ఏమిరా! ప్రొద్దు పోవుచున్నది మీతండ్రివచ్చి ఎప్పుడు తీయుననుకొన్నారు? అవి కాగి చల్లారువరకు నడిజామగునని యెఱుఁగరా? త్వరగాలేచి పాలుతీయుఁడు అని కోపముతో కఠినముగా నొత్తి చెప్పెను. ఆపైని మేమాపనిని చేయలేమని మీరి తిరుగఁబడిరి. అటు వెనుక యశోద "గడుసుఁదనముతోఁ గానిపనులు మెత్తఁదన

ముతోఁగాని కానేరవు"అని తలఁచి నాయనలారా! ఈపని మీరు చేయకున్న నెట్లగును. మీరు మంచివారు మీ రేపనినేని నిము షములోఁ జేయఁగలరు. అనిపలికి వారికుల్లాసము కలిగించి ఆపనిని నెరవేర్చుకొనెను.

4 ద్వి॥ గడుసుఁదనంబునఁ ♦ గాని కార్యములు
గడుమెత్తబాటునఁ ♦ గావింపవచ్చు.

తా॥ కఠినముతోఁగానిపనిని మృదువుగాఁ జెప్పిచేయిం చుకొనవలెను.

5 క్రమమెఱిఁగి కార్యము చేయవలయును

హస్తినాపట్టణమున ద్రోణాచార్యులను ఉపాధ్యాయులు ఒక రుండిరి. ఆయుపాధ్యాయులవద్ద కౌరవులు పాండవులు మఱికొందరు రాజకుమారులు చదువుచుండిరి. గురువులు, వారికందరకు పాఠము లిచ్చుచుందురు. ఒకనాఁడు శిష్యులం దఱు గురువువద్దచేరి నమస్కరించి పాఠములు చదువనారంభిం చిరి. అప్పుడొకశిష్యుఁడు పుస్తకము తెఱచి అక్కడక్కడ ఒక్కొక్కముక్క చదువుచు పొరటలు త్రిప్పివేయుచుండెను. గురువదిచూచి వానినిపిలిచి చేరువగాఁ బోవుచున్న చీమలబారు చూపి అవేమిచేయుచున్నవి? ఎట్లుచేయుచున్నవని ప్రశ్నించెను. అవియొకచోటినుండి మఱొకచోటికి బియ్యపునూకలు తెచ్చు

చున్నవి. ఆనూక అగువరకు క్రమముగా జేర్చుచున్నవని శిష్యుఁడుత్తరము నిచ్చెను. కాని మీరేపనినేని ఎట్లుచేయవలె నని గురువుఅడిగెను. మాపాఠాలు మొదలైనవి అగువరకు క్రమము తప్పక చదువుచుండవలెనని వాఁడు బదులు చెప్పెను. అదిమొదలు అందఱు అట్లుచేయుచుండిరి.

ద్వి॥ చీమగుంపులచాలు చెలువొప్పరేఖ
పామినతీరున పనులలవడును.

తా॥ ఏపనిగాని క్రమముగాఁ జేయవలెను.

6 ఒకరి కింత బెట్టినవాడే పుణ్యాత్ముడు

పూర్వము రంతిదేవుఁడను ఒకరాజుండెను. ఆయన ఎన్నో మంచికార్యములుచేసి బ్రాహ్మణులకు అడిగినదెల్ల ఇచ్చి, బీదలను, పేదులను కాపాడుచు గొప్పదాత అనిపించుకొన్న వాడయ్యెను. ఇట్లు దాతయై తుదకు తాను బీదవాడయ్యెను. అంతటఒకనాఁడు పగలు రెండుజాములకు ఏదోయింత ఆహార ముచేసికొని తినఁబోవుచుండఁగా నొకబ్రాహ్మణుఁడు వచ్చెను. ఆయనకందు సగముఆహారమిచ్చి మిగిలినది తినఁబోఁగా నొక శూద్రుఁడువచ్చి అన్నముపెట్టుమనివేఁడెను. వానికి దానిలోసగ మిచ్చెను యింతలో నొకకుక్కను వెంటబెట్టుకొని ఒక ఎఱుఁ కలవాఁడువచ్చి ఆహారమిమ్మని ప్రార్థించెను. ఆసగమువానికిచ్చి

నీరునైన త్రాగుద మనుకొనుచుండగా నొకమాలవాఁడువచ్చి అయ్యా? ఆనీరుపోసి నాదాహముతీర్చుమని బ్రతిమాలెను. ఆ రాజట్లెపాత్రలోనీరు వానికిఁబోసి వానిదప్పికతీర్చెను. అప్పుడు దేవుఁడు ప్రత్యక్షమై రాజా! నిన్ను బ్రాహ్మణాదిరూపములతో బరీక్షించినది నేనే నని చెప్పి పుణ్యమిచ్చెను.

ద్వి॥ తానీయఁగలతిండి తగనిడువాఁడు
పూనికతోఁజూడ బుణ్యాత్ముఁడిలను.

తా॥ తనకున్నదానిలో ఒకరికింత బెట్టినవాఁడే బుణ్యాత్ముడు.

7 పితృసేవమానరాదు

కౌశికుఁడను బ్రాహ్మణుఁడు ఇంటివద్ద తల్లిదండ్రులకుఁ జెప్పకుండ అడవికిబోయి తపస్సుచేయుచుండెను. అట్లు చేయుచుండఁగా వానిపైనొక కొంగరెట్టవేసెను. అంత వానికికోపమువచ్చి దానిని తేరిచూడఁగా నదిచచ్చెను. ఇంతలో రెండుజాములుకాగానే చేరువనున్న పల్లెటూరిలో నొకయింటికి వాఁడు భిక్షమునకు వెళ్ళెను. అప్పుడాయింటగలపతివ్రతవచ్చినీవుపాపివి నిన్నుచూడరాదు. నీవు మిథిలాపురము వెళ్ళి ధర్మవ్యాధుఁడను కటికవానియొద్దకడుశ్రద్ధతోజ్ఞానముసంపాదించుకొమ్మని పొమ్మనెను. బ్రాహ్మణుఁడు మిథిలాపురముబోయి కటికవానిజూడఁగానే వాఁడుపతివ్రత బంపగా జ్ఞానముసంపాదింప వచ్చినావు

గదా? అని అనెను. అదినీకెట్లు తెలియునని కౌశికుఁ డడిగెను. పిమ్మట కటికవాఁడు తనయింటిలోపలి కతనిని తీసికొనివెళ్ళి ముసలివాండ్రయి తూగుటుయ్యాలలో నూగుచుండు తల్లిదండ్రులజూపి "వీరేనాదైవములు" వీరిని ప్రతిదినము పూజింతును వీరికన్నివిధముల సౌఖ్యముగలిగింతును. వీరిసంతోషమే నా సంతోషము. వీరిసేవచేనాకీ జ్ఞానముగలిగినది. అనిచెప్పి నీవు దుర్మార్గుడవు నీతల్లిదండ్రులు నీకైవాపోవుచున్నారు. కాన త్వరగా వెళ్ళి వారిని సంతోషపెట్టుమనెను. మఱియు గురువునిట్లె పూజింపవలెననుచు వానిని యింటికిపంపెను. పిమ్మటవాడుఁ తల్లిదండ్రుల ఉపాధ్యాయులగొల్చి పుణ్యుడయ్యెను.

ద్వి॥ జననిని జనకు నాచార్యుని వెదకి
దినము మ్రొక్కుమువారు దేవతల్ సుమ్మి.

తా॥ తల్లిదండ్రులకు ఉపాధ్యాయులకు మ్రొక్కవలెను.

8 తమ తావు వదలిన తన వారు పగవారు అగుదురు

ఒకకొలను (పెద్దచెరువు)లో, తామరలు కలువలు రకరకములుగా నుండెను. సూర్యుడు ఉదయించువేళకు ఆతామరలు విచ్చుచుండును. కలువలు ముడుచుకొనుచుండును. అట్లేసాయింత్రికి చంద్రుఁడురాగానే తామరలు ముడుచుకొను

చుండును. కలువలు విచ్చుకొనుచుండును. ఇట్లుండ ఒకనాడు ఒకమదపుటేనుఁగు కొలనులోబడి తామరపూవులను ఆకులను త్రెంచి ఒడలుపై వేసికొనుచు కొలనంతలో నీరుకదలచేసెను. అప్పుడా యేనుఁగు త్రెంచివేసిన తామరలు ఒడ్డునబడినవి. అవి తమతావులను వదలినవి. కనుక వానికి చెలికాఁడైన సూర్యుని కిరణములే వానికివిరోధములయి యెండిపోయినవి. కనుక ఇట్లే తమనెలవులువిడిచిన తమవారేపగవారగుదురు.

ద్వి॥ తమతమనెలవులుదప్పిన తమకుఁ
దమవారె పగవారు తలఁచిచూడంగ.

తా॥ తమయున్నచోటువదలిన దమవారు పగవారగుదురు.

---

9 ధర్మము కాపాడుననుమాట మరువరాదు

ధర్మరాజు ధర్మముపలుకువాఁడు అది తన్నుగాచునను మాట మరువనివాడు అగును. ఒకప్పుడాయన గొప్పయజ్ఞముఁ జేసి బ్రాహ్మణులకు అన్నదానము చేయుచుండెను. అప్పుడు వారుభుజించినచోటు బాగుచేయుటకుపురుషమృగమునుతోడు కొనిరాతమ్ముడైనభీముని బంపెను. దానికై భీముడుపోవుచుండగా దారిలో హనుమంతుఁడు కనిపించి దానిఁదెచ్చుట కష్టమని తన వెంట్రుకలు గుప్పెఁడిచ్చి వీనిని త్రోవపొడుగున బెట్టు

కొనుచువచ్చిన అది నిన్నేమియు చేయలేదనిపంపెను. అంతట భీముండన్నచెప్పినట్లు వానిని దీసికొనిపోయి మృగమును బిలిచి దారిలో అక్కడక్కడ వానిని ఉంచుచువచ్చెను. అంత నా వెండ్రుకలొక్కొక్కటి ఒక్కొక్కలింగముకాగా మృగము వానిని పూజింపుచువచ్చి వాకిలినకుము భీమునిబట్టుకొని ఇతఁడెవరివాడో చెప్పుమని ధర్మరాజును అడిగెను. పిమ్మట ధర్మరాజు వీఁడు వాకిలినదుమనుండఁగా నీవుపట్టితివి కావున వీనిని చీల్చి నీవు సగమనుభవింపవచ్చును. వీఁడు మనఇద్దరిసొత్తయి యున్నాడనెను. ఆమాటలకదిమెచ్చివానినివదలి రాజకార్యము తీర్చి నీధర్మము నిన్నుకాచుననివెళ్ళెను.

ద్వి॥ ధర్మమెయ్యెడనైనఁ దనుగాచుననెడి
నిర్మలవాక్యంబు నెఱనమ్మవలయు.

తా॥ ధర్మము తన్నుకాపాడుననుమాట మరువకూడదు.

---

10 పాపాత్మునకు ఒడలంత విషముండును

ఒకప్పుడు కీచకుఁడనురాజు మత్స్యదేశము నేలుచుండెను. వాఁడుమిక్కిలి క్రూరుఁడు. వాఁడు ఒకరిసొత్తును ఒకరిపెండ్లమును కోరువాఁడు. ఇట్లుండుచు వాఁడొకనాఁడు అక్కయగు సుధేష్ణను జూడఁబోయి అందు "మాలిని" అను

దాసీనిచూచెను. చూచి తన్ను పెండ్లిచేసికొమ్మని వాఁడు ఆబిడను కోరెను. కాని ఆపనికత్తె వాని విషపుచూపులు విషపుమాటలు విషపుచేష్టలు చూచి ఇట్లుపలికెను. ఓయీ! పామునకు పంటియందు తేలునకు కొండియందు మాత్రమే విషముండును. నీవన్ననో పాపాత్ముఁడవు కాన నీకు ఒడలంతయు విషమయమైయుండును. నీతో మాటలాడరాదు ఇంతలో నీవర్తమానము నాభర్తలగు గంధర్వులువిన్న నిన్నుచంపివేతురు. అనివెళ్ళెను. తుదకువాఁడా పాపపుబుద్ధిచేతనే ఆమె భర్తలచేత జచ్చెను.

ద్వి॥ పలు గొండ్లనె విషంబు ఫణికిఁ దేలునకు
ఖలునకు నిలువెల్లఁ గద రావిషంబు.

తా॥ పామునకు పంటియందు తేలునకు కొండియందు పాపాత్మునకు ఒడలంత విషముండును.

—:o:—

11 ప్రియసత్యము

ఒకప్పుడు బలిచక్రవర్తి మూఁడులోకము లేలుచుండెను. అతఁడు విష్ణువునకుఁ బ్రియభక్తుండు కాన వానినెదురించి గెలుపుఁగొని స్వర్గము ఇంద్రునకు ఇచ్చుటకు ఆయనకు వీలు కాలేదు. అప్పుడు విష్ణువు వామన (పొట్టి) రూపముఁదాల్చి బలిని మూఁడడుగులు భూమిదానమిమ్మని కోరెను. బలిదూర

మాలోచింపక ఇచ్చెదనని ఒప్పుకొనియెను ఆసమయమున బలియొక్క గురువువచ్చి ఓయీ! ఇతఁడు నిజమైన బ్రాహ్మణబాలకుఁడుకాఁడు నిన్నెదురింపవీలుకాక విష్ణువీరూపముతో వచ్చెను. నీకు గవ్వకూడ లేకుండలాగుకొనఁ జూచుచున్నాఁడు. కాననీకుదానమిచ్చెదనని నేనన లేదనిచెప్పుము. తనప్రాణమానరక్షణములకుగాను ఒక అబద్ధమాడినను దోషములేదు. ఈయబద్ధము నీకుబ్రియమిచ్చునని ఒత్తిచెప్పెను. ఆమాటలు బలిచక్రవర్తి విని తనకుగాని ఒకరికిగాని ప్రియముగా నుండినను అసత్యము పలుకరాదు. అందఱకుఁ బ్రియమైన సత్యమునే పలుకవలెననెను. పిమ్మట తనమాటమీరెనని గురువు ఆయనను తిట్టెను. అట్లు తిట్లుపడియు వామనునకు దానమిచ్చి బలి తన ప్రియసత్యము జెల్లించుకొనెను.

ద్వి॥ ప్రియమైన సత్యంబె ప్రీతితోఁబలుకుఁ
బ్రియమసత్యముబల్క రీతిగాదెపుడు.

పలువురతోఁ బగ పనికిరాదు

పాండవులలో మధ్యవాఁడైన అర్జునునకు అభిమన్యుడను కొడుకొకడుండెను. అతఁడు మిక్కిలిబలమును ధైర్యమునుగలవాఁడు. ఆయన తండ్రి దగ్గరలేనందున ఒకనాఁడాయనయే యుద్ధములో శత్రువులతో బోరవలసివచ్చెను.

అప్పుడు ద్రోణాచార్యులు బన్ను పద్మవ్యూహము (తోమర ముగ్గరము)నం జొచ్చి బలములఁ జించి చెండాడుచుండెను. కాని ఆ ముగ్గరము చొచ్చుట యేతప్ప వచ్చుట అతఁడెఱుఁగడు. అయినను బలముగలవాఁడను నాకెదురెవరున్నారని అతిధైర్యముతో యుద్ధము చేయుచుండెను. ఆయుద్ధములో వానిచేతఁ జిక్కి దెబ్బతిననివాఁడు ఒక్కఁడైన లేఁడు. ఇట్లు పోరుచుండగాఁ బగవారందఱు ఒక్కపెట్టున వానిపైఁబడి కొద్దిచీమలన్ని చుట్టుకొని గొప్పపామును జంపినట్లు చంపిరి. బలవంతుఁడైనను పలువురతోఁ బగపనికిరాదని వాని వారంద అనుకొనిరి.

ద్వి॥ బలవంతుఁడునుజెడు ♦ బలువురి పగను
జలిచీమలకుఁ జిక్కు సర్పంబుపగిది.

తా. ఎంతబలముగల పామైన పెక్కు చీమలచేతఁ జచ్చినట్లు ఎంతబలవంతుండైనను పలువురి పగతోఁ గూలును.

13 దేవుఁడన్నిఁటిని జూచును

దుష్యంతుఁడను రాజు వేఁటకువెళ్ళి అక్కడ ముని పల్లెలో శకుంతల యను ఒక కన్యకను రహస్యముగఁ బెండ్లి యాడెను. ఆనాఁడామెతోఁ గలసియుండి వెనుకనుంచి సేవకులఁబంపి నిన్నుఁ బిలిపించుకొందునని చెప్పి వెళ్ళెను. పిదప

ఆ చిన్నదానికి ఒక పిల్లవాఁడు పుట్టెను. వాని పేరు భరతుఁడు. ఎన్నాళ్ళకు పెనిమిటి కబురంపకపోగా నామెయే పిల్లవానిని తీసికొని వెళ్ళెను. ఇట్లు హస్తినాపట్టణములోనుండు దుష్యంతునివద్దకుపోయి సభలో పెనిమిటినిజూచి స్వామీ! ఈ కుఱ్ఱవాఁడు మీ కొమారుడు; నేను మీ భార్యను. ఆ నాఁడు వనములో నన్ను మీరు పెండ్లాడినారు. కాన మమ్ముల నేలవలయునని తిన్నఁగ విన్నవించెను. ఆ మాటలు విని రాజు వనములోనుండిన నిన్ను, పట్టణములోనుండు నేను పెండ్లిచేసికొనుట యెట్లు తటస్థించును. చాలు నీసంగతి తెలిసినది వెళ్లుమనెను. అప్పుడు శకుంతల దైవమా! ఈ రాజు నాతోఁ గలయుట యెవరు యెఱుఁగరనుకొందు. తమరు యెఱుఁగరా? నా వాక్యములు అబద్ధములా? నీవయిన పలుకుమని వేడుకొనెను. అంతట దైవము దుష్యంతా! ఈ చిన్నవాఁడు నీపిల్లవాఁడు. ఈమె నీ భార్య. కావున వీరిని కాపాడుము. నీవు ఈమెను పెండ్లియాడినది నిజము. అని ఆకాశమునుండి పల్కెను. ఆ వాక్యములు విని రాజట్లే వారి నేలెను.

ద్వి॥ భయముతో నడువుము ♦ భగవంతునమ్మి
నయముగా నతఁడన్ని ♦ నవిఁజూచుచుండు॥

తా॥ దేవుఁడన్ని చూచుచుండును. కాన నేదిచేసిన యెవరు చూడరనరాదు.

14 త్రికరణశుద్ధితో నడువుము

రుక్మాంగదుఁడను రాజు ఏకాదశీవ్రతముఁ జేయఁదలంచెను. ఇట్లు తలఁచి దానిని ప్రజలకందఱకుఁ దెలియునట్లుగాఁ జాటించి, తాను జేయుచు వారిచేఁ జేయించుచుండెను. అందువలన అందఱు పుణ్యులై స్వర్గమునకుఁ బోఁగా, నరకమునకేఁగువారు లేక, యమునకు పని లేకుండెను. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుఁడు మోహినిని పుట్టించి రాజువద్దకుఁ బంపెను. రాజామెను పెండ్లాడి యేలుచుండెను. ఒకనాఁడు రాజు వ్రతము జేయుచు ఆమెను కలిసికొనలేదు. ఆమె వ్రతమును చెఱుపవలెనని రాజు నప్పుడె కలయుటకు రమ్మనెను. రాజు నీవేమడిగిన నది ఇవ్వనయిన ఇచ్చెదనుగాని వ్రతము సాంతము కానిది రాననెను. అంతట నీకుమారుని తల గోసి నాకిమ్మని ఆమె కోరెను. రాజట్లే ఈబోయెను. వెంటనే దేవుఁడు ప్రత్యక్షమై పిల్లవానిని చంపవద్దు నీవు త్రికరణశుద్ధి కలవాఁడవు. నీవుతలఁచినట్లుపలికి, పలికినట్లు వ్రతము చేసినావని రాజునకు మోక్షమిచ్చెను.

ద్వి॥ మనసు వాక్కును బని ♦ మహితులకొకటె
కన నీచులకు నవి ♦ కడు వేరు వేరు॥

తా॥ పెద్దలు తలఁచినట్లు పలికి, పలికినట్లు చేయుదురు. నీచులకవి వేరుగానుండును.

---

15 కష్టపడువానికి దారిద్ర్యములేదు

వేపల్లెయను ఊరిలో నందుఁడు ఉపనందుఁడను ఇద్దఱు గొల్లవాండ్రుకలరు. వారు మిక్కిలి బీదవారు. వారిలో నందుఁడెప్పుడు ఏదోయొకపని చేసికొనుచుండువాఁడు. ఉపనందుఁడు చెడు సహవాసములుచేసి పోకిరియై అక్కడక్కడ తిరుగుచుండెడివాఁడు. నందుఁడు పాటుపడుచుండుటచేత దినమునకు కొంతడబ్బు సంపాదించి దినవెచ్చము పోను కొంచెము కొంచెము నిలువచేసెను. కాని వానికి లేమి లేకుండెను. మఱియు దానిని లెక్కసేయువాఁడును కాఁడు. ఉపనందుఁడు పాటుపడని కారణమునుబట్టి, లేమికి జడియుచు దానివల్లనే తినుటకుకూడును కట్టుటకు బట్టయును లేక నవయవలసివచ్చెను.

ద్వి॥ లేమిని కష్టి తా ♦ లెక్కింపఁబోఁడు
లేమి కష్టికి లేదు ♦ లేశంబు కాని॥

తా॥ కష్టపడువానికి దారిద్ర్యము లేదు; కష్టపడువాఁడు దానిని లెక్కచేయఁడు.

16 వదలక చేసినపని నెరవేరును

పూర్వము దేవతలు, రాక్షసులు కలిసి అమృతము (చావులేని పదార్థము) కొఱకు పాలసముద్రము తరచుచుండిరి. ఇట్లు తరువఁగాఁ దరువఁగాఁ గొన్నాళ్ళకు దానిలో విషముపుట్టి తరచువారినే కాకుండ లోకము లన్నిఁటిని బాధపెట్టసాగెను. అప్పుడు రెండుతెగలవారు ఈవిషమువలని బాధ తొలఁగించుకొన్నచో చావులేని పదార్థము సాధించినట్లేయని మొఱపెట్టుచు పాఱిపోసాగిరి. అంతట దేవుఁడు వారికి ప్రత్యక్షమై మీరు ఎందుకిట్లు పరుగెత్తెదరని వారిని అడిగెను. వారు ఉన్నసంగతి విన్నవించిరి. ఆమాటలు విని దేవుఁడు మీరు విడువకుండ చేసిన పనివల్లనే ఫలము నందఁగలరు. కష్టము కలుగుచున్నదని కార్యము వదలరాదు. కష్టపడువాఁడు చెడిపోఁడు. ఫలమునుగాంచి తీరును. కాన మీరు వెనుకకు తిరిగి తరచుటకు మొదలుపెట్టుఁడనెను. విషబాధ తొలఁగించిన అట్లె తరవగలమని వారు పలికిరి. తరువాత దేవుండు విషమువలని బాధ తొలఁగింపగా దేవతలు రాక్షసులు తిరిగి సముద్రమునుంచి అమృతము బడసి త్రావిరి.

ద్వి॥ విడువకేపనిని ♦ గావించినయేని
కడకది నెరవేరు ♦ గాదె తాలిమిని॥

తా॥ విడువక చేసిన పనివలన ఫలము నందవచ్చును.

17 వ్యాధి శేషముండరాదు

చంద్రునకు అశ్విని మొదలైన ఇరువదియేడుగురు భార్యలుండిరి. వారిలో రోహిణి మిక్కిలి చక్కనిది. అందుచేత నతఁడామెపై ఎక్కువ ప్రేమఁజూపుచుండెను. అదిమిగిలినవారికి ఇష్టములేక తండ్రియైన దక్షునకుఁ జెప్పఁగా ఆయన చంద్రునిఁబిలిచి ఓయీ! నీకిది తగదు. అందఱ నొక్కటిగాఁ జూచియేలుకొమ్ము లేదేని నీవు శిక్షింపఁబడుదువని చెప్పి పంపెను. కాని చంద్రుఁడెప్పటట్లుగానె ఉండెను. పిమ్మట దక్షుఁడల్లుని బిలిచి తనమాటవినకుండుటవలన క్షయ(దగ్గు) వ్యాధితోనుండుమని తిట్టెను. అట్లు చంద్రుఁడుమూలబడి యుండఁగానే రాత్రులవెలుగఁజేయువారు పైరులఁ బెంచువారు లేరైరి. ఆపైని దేవతలు వీనిదగ్గుమాన్పుమని దక్షుని బ్రతిమాలఁగా నెలకు పదేను రోజులు దగ్గుతోతగ్గుచు పదేను రోజులు ఆరోగ్యములో పెరుగుచునుండునట్లు అతఁడు వరమిచ్చెను. పూర్తిగా వ్యాధి నివారణ కాక పదియేను దినములకొకసారి రోగముతిరుగబెట్టి చంద్రుని ఇప్పటికి బాధించుచున్నది. అప్పులోగూడ శేషమున్నవడ్డిపెరిగి ఇట్లెబాధించును.

17 ద్వి॥ వ్యాధియందైనను ♦ నప్పునందైన
బాధ తప్పక మూడుఁ ♦ బరిశేషమున్న

తా॥ వ్యాధిలోను అప్పులోను శేషమున్న బాధించును.

18 సద్విద్యఁ గొనుటకు జాతి నెంచరాదు

పూర్వము ఈశ్వరుఁడు బౌద్ధమతములఁ దొలఁగింపను దొడ్డమతముల వెలిగింపను శంకరుఁడను పేరుతోఁ బుట్టెను. ఇట్లు పుట్టి తాను విద్వాంసుఁడై పిదప సన్యాసియై దేశములు తిరిగి సభలుచేసి పండితులతో వాదించి మంచి మతముల నిలుపుచుండెను. ఆచార్యులు ఒకనాఁడు మండన మిశ్రుఁడను రాజునుజూడఁబోయెను. ఆయన సన్యాసిమొగము చూడడు కాన గురువువచ్చినాఁడని యెఱిఁగి కోటతల్పులు మూయించెను. పిమ్మట లోపలికెట్లు వెళ్ళనా? యని ఆచార్యు డాలోచించు చుండెను. అప్పుడొక గమళ్ళవాఁడు తనమంత్ర బలముచేత తాఁటి చెట్లను దనకందునట్లు క్రిందికి రావించి కల్లుతీసికొని పాళగీచి కుండ తగిలించి చెట్లనువదలుట వారు చూచిరి. చూచి ఎటువంటి హీనుఁడయినవాని యొద్దకూడ గొప్ప విద్యయుండుట సహజము. "సద్విద్యఁగొనుటకు జాతినెంచరాదు" అని వానిని బిలిచి ఆమంత్రమునుగొని చెట్లపైగా రాజమందిరమున జొరఁబడి తనకార్యము నెరవేరుచుకొన్న వాఁడాయెను.

18 ద్వి॥ సద్విద్యఁగొనుటకు ♦ జాతిచూడకుము
సద్విద్య యుండదే ♦ చండాలునందు.

తా॥ మంచివిద్య నేర్చుకొనుటకు జాతిభేదమెంచరాదు

—:0:—

19 టెంకాయలోకి నీరువచ్చినట్లే సంపదవచ్చును.

నందుఁడను ఒక బీదగొల్లవానికి సంతానము లేకుండెను. ఇందులకై వాని పెండ్లము యశోద చాల విచారపడుచుండెను. ఇట్లుండఁగాఁ గొన్నాళ్ళకు దేవునికృపవల్ల ఒక ఆడుపిల్ల పుట్టెను. ఆనాఁడె మధురలో దేవకీదేవికి కృష్ణుడు పుట్టెను. కృష్ణు నక్కడనే ఉంచిన కంసుఁడు చంపునని కృష్ణునితండ్రి వసుదేవుఁడు పిల్లవానినిదెచ్చి యశోద నిద్రబోవుచుండగా ఆమె ప్రక్కలోవైచి ప్రక్కలో పిల్లనుతీసికొనివెళ్ళి పెండ్లమున కిచ్చెను. ఇది యొకానొక రాత్రి జరగినపని. కాని యెవ్వరికి తెలియదు. ఇక్కడ యశోదానందులు కృష్ణుడు తమ పిల్లఁడే నని పెంచుచుండిరి. కృష్ణుడువచ్చినది మొదలు నందుఁడేపని మొదలిడినను అగుచుండెను. దేనివల్లనైన ఆదాయము మిక్కిలిగ వచ్చుచుండెను. పిల్లవాఁడు తండ్రి ఆవులగాయు చుండ తాను లేఁగదూఁడలగాయుచుండెను. అతఁడు పశువుల కాయుటకు మొదలుపెట్టినది మొదలు పశువులకు మేతదొరకుచు చీడలులేక హాయిగనుండి అవి కట్టె యీనుచుండెను. మఱియు నెలకుమూఁడు వానలుకురిసి పంటపైరులు చక్కగా ఫలించుచుండెను. అప్పుడు మందలో గొల్లలందరు నందునకు

కృష్ణుడువచ్చినవెన్క టెంకాయలోకి నీరువచ్చినట్లు సిరివచ్చి చేరుచున్నదని అనుచుండిరి. అదేమొదలు నందుఁడుసిరితోఁ దులదూగుచుండెను.

ద్వి॥ సంపద టెంకాయ ♦ సలిలంబుభంగి
నింపుగవచ్చున ♦ దెప్పుడో భువిని.

తా॥ టెంకాయలోపలికి నీరువచ్చినట్లు సిరివచ్చును.

20 ఒకనిని చంపఁజూచువాఁడు తానేచచ్చును.

ఒకప్పుడు కంసుఁడనురాజు మధురాపట్టణము నేలుచుండెను. వానికి పెత్తండ్రి కూతురైన దేవకియను చెల్లెలొక్కతెగలదు. ఆమెను వసుదేవుఁడను వానికిచ్చి పెండ్లిచేసిరి. అంతట చెల్లెలిని అత్తింటికి పంపుటకు కంసుఁడె తోడుగా వెళ్లుచుండెను. అప్పుడు ఆకాశవాణి కంసుడా! నీవెంత ప్రియము సలిపినను నీచెల్లెలి ఎనిమిదవకాన్పు నీకు గండమును గలిగించును అదినీకు తప్పదనిచెప్పెను. అదివిని వాఁడామెను చంపఁబోఁగా వసుదేవుఁడు అడ్డమువచ్చి బావా! పసపుఁబట్టలతో నుండుదాని నెందుకు చంపెదవు? దీనికిపుట్టిన పిల్లలందఱనీకు జంపనిచ్చెదను. దీనిని మాత్రమీవు చంపకు

మని బతిమాలెను. వాఁడప్పుడట్లె చెల్లెలిని చంపక విడిచెను. పిమ్మట ఆమెకు బిడ్డకలిగినపుడెల్ల వసుదేవుఁడు వానికీయఁగా వాఁడు చంపుచుండెను. కాని ఎనిమిదవకాన్పుఅగు కృష్ణుని యశోదకడదాచి దాని పిల్లనుదెచ్చి యియ్యఁగా వాఁడుదానిని చంపెను. తుదకు కృష్ణుడు వ్రేపల్లెలో ఉన్నాఁడని తెలిసి వానిని చంపుట కెందఱనో బంపెను. ఐన వారందఱక్కడతనిచే జచ్చిరి. చివరకు కంసుడె పిలిపింపఁగా కృష్ణుడువచ్చి వానిని వానివారలజంపి తలిదండ్రుల నేలెను.

హింసజేసినవాఁడే ♦ హింసదానొందుఁ
గంసనకే హింస ♦ గలిగిన కరణి

తా॥ ఒకరిని చంపజూచినవాడు తానే చచ్చును.

తృతీయ భాగము

4 వ తరగతి.

1 తప్పుకాచి దెప్పరాదు

పూర్వము దుర్యోధనుఁడు ధర్మరాజును, జూదములో నోడించి రాజ్యమూడదీసికొని అడవులకు బంపెను. ధర్మరాజు రాజ్యముఁగోలుపోయి తమ్ములతోఁ బెండ్లాముతో అక్కడ కష్ట

పడుచుండెను. అప్పుడే దుర్యోధనుఁడు వారిని ఎగతాలి చేయుటకు వారున్న అడవికి వెళ్ళి అక్కడ దగ్గరలో గుడ్డలయిండ్లు వేయించుకొని అందులో సేవకులు తమకు ఉపచారము చేయుచుండగా భార్యాపుత్రులతోఁ గలసి సంతోషముగా నుండెను. ఇంతలో నొక గంధర్వుఁడు వచ్చి తన యెఱుక లేకుండ తన స్థలములో దిగినాఁడని దుర్యోధను బంధించి వానివారిని బాఱఁదోలి పట్టుకొని వెళ్లెను. అంతట దుర్యోధను భార్య ధర్మరాజునొద్దకుఁ బోయి కాళ్లపైబడి పతిభిక్ష బెట్టి కాపాడుమని వేడెను. పిమ్మట ధర్మరాజు తన తమ్ముఁడైన అర్జును బంపఁగా అతఁడు వెళ్ళి గంధర్వయుద్ధమున నోడించి దుర్యోధనుని విడిపించి అన్నకు అప్పగించెను. అపుడు ధర్మరాజు దుర్యోధనుని బిలిచి వెనుక అతఁడు చేసిన తప్పుల దెప్పక చిన్నమెత్తు మాటయైన ననక నాయనా! ఇట్లు చేయవచ్చునా? పరస్థలముల జాగ్రతగా దిరుగవలయును గదా నీ వెఱుగనిది నేమున్నదని బుజ్జగించి పంపెను.

ద్వి॥ చెప్పెదనొకమాట చెవియొగ్గి వినుము
తప్పుగాచినమీఁద దగదెగ్గులెన్న ?

తా॥ ఒకని తప్పు మన్నించిన వెనుక, వానిపై నేరమెన్నరాదు.

---

2 ఇచ్చిన దడిగిన, కోపము వచ్చును

ఒకప్పుడు రాక్షసరాజైన నరకాసురుఁడు దేవతల బాధించి ఇంద్రుని బాఱఁదోలి స్వర్గము నాక్రమించుకొని యేలుచుండెను.

అప్పుడు ఇంద్రుఁడు ఏమితోచక ద్వారకకు వెళ్లి సత్యభామతో కలసియుండిన కృష్ణుని దర్శించి తన కష్టములు చెప్పుకొనఁగా శ్రీకృష్ణులవారు చాలవిచారపడి వాని నోదార్చి తాము వచ్చి శత్రునిజంపి స్వర్గమిత్తుమని వాగ్దానము చేసిరి. పిమ్మట సత్యభామతోఁ గలసి కృష్ణుఁడు నరకాసురునిపై దండెత్తి వానిని వాని వారలను జంపి స్వర్గమును సంపాదించి ఇంద్రునకియ్యగా నతఁడేలుచుండెను. మఱికొన్నాళ్లకు సత్యభామ తోఁటలో నొక పారిజాతముండిన బాగుండునని కోరగా కృష్ణుడు స్వర్గపట్టణమునకు బోయి పారిజాతము స్వతంత్రించి తెచ్చుచుండగా నింద్రునకు అత్యంత కోపము వచ్చి అడ్డగించి పోట్లాటకు వచ్చెను. కాని కృష్ణుడతని నోడించి దానిని దెచ్చెను.

ద్వి॥ ఇచ్చి తెమ్మనఁగోప మెవ్వరికైన
వచ్చునెప్పుడునది వాలాయమరయ.

తా॥ ఒకరికేదేని ఇచ్చి తిరిగి తెమ్మన్నఁ గోపము వచ్చును.

---

3 ఎన్నడు తన్ను మాలినధర్మము చేయరాదు

పూర్వము బలి చక్రవర్తియను రాక్షసరాజు మూఁడు లోకము లేలుచుండెను. అతని యొద్దకు విష్ణుమూర్తి వామన

(పొట్టి)రూపముతో వచ్చి నాకు మూఁడడుఁగుల భూమి నిమ్మని కోరెను. అందుకు రాజు సమ్మతించి దూరమాలోచింపక ఇది యెంతలోదియని ఒప్పుకొనెను. ఇంతలో అతని గురువైన శుక్రుఁడు వచ్చి రాజా! ఇతఁడు నిజమైన వామనుఁడు కాఁడు. దేవుడు. నీసంపద నంతయు హరించుటకు నీరూపముతో వచ్చినాఁడు. ఈ మోసము నీవెరుగవు. తన్నుమాలిన ధర్మము లేదు. ఇతఁడు మూఁడడుగులతో మూఁడులోకములు ఆక్రమించును. అప్పుడు నీగతి యేమగునో ఆలోచించుకొమ్ము. అని పలుమారొత్తి చెప్పెను. కాని రాజన్నమాట తప్పవలసి వచ్చునని దాన మిచ్చి లేనివాఁడయ్యెను.

ద్వి॥ తన్నుమాలిన యొక ♦ ధర్మంబు గలదె
యున్నసొమ్మంతయు ♦ నొరులఁకేడిచ్చు.

తా॥ తనకులేకుండ ఉన్నదంత ఒకరికీరాదు.

4 గ్రహచారమునకు మారులేదు

కుండినపురము (కొండవీడు) నేలు భీమభూపాలునకు దమయంతియను ఒక కూతురుండెను. ఆమెమిక్కిలి యందగత్తె. ఆమెతండ్రి కూతురికి తగినపెనిమిటి నెక్కడగానక స్వయంవరము చాటించెను. దానికి రాజులు సురరాజులు గ్రహరాజులు కూడవచ్చిరి. ఎందఱువచ్చినను నిషధదేశము నేలు నలుఁడను మహారాజు నామెయే స్వయముగా వరించెను. అదిచూచి శని యను గ్రహము తనను వదలి దమయంతి యెవరినో వరించెనను పగచేత, వారియెడల తన వంకరనడకఁ గనబరచుచు వారిని రాజ్యమునుండి తొలగించి అడవుల పాలు జేసెను. శ్రీమంతులైనవారిని ఇట్లు చేయుటేగాక ఆలుమగలకు యెడబాఁటు కలుగఁజేసి రూపములు మాయజేసి వేరువేరు చోట్ల వారిని సేవకులనుగా నుంచెను. ఇంతయేల? తాను చాలని దినములలో వారికెన్నికష్టములేని పెట్టెను. తుదకు శని వదిలిపోఁగా వారు తిరుగ ఒకచోటఁజేరి రాజ్యమునుబడసి యేలుకొనిరి.

ద్వి॥ తీపైనచక్కెర తినునట్టినోఁట
వేపాకు తినిపించు విపరీతవేళ.

తా॥ గ్రహచారము చాలని దినములలో సుఖపడినవారే కష్టపడుదురు.

5 శరణన్నవానిని గాపాడవలెను

—:o:—

శిబిచక్రవర్తి యనువాఁడు చాలయజ్ఞములుచేసి దేవతల తృప్తిపఱచెను. అప్పుడు దేవతలు వానిని పరీక్షింపగోరి ఇంద్రుండొక డేగగాను, అగ్ని యొక పావురముగాను అయివచ్చిరి. పావురమును డేగ తరుముకొనిరాగా నది శిబిమరుగునఁ

జొచ్చి కాపుమని వేడఁగా నతఁడు రక్షింతునని వాగ్దానముఁ
జేసెను తరువాత డేగవచ్చి రాజా! ఇది నాయాహారము నేను
దీనినిఁగొట్టి తీసికొనివెళ్ళువరకు నావారెదురు చూచుచుందురు
నాకంటె నావారికి తెచ్చిపెట్టువారెవరునులేరు. నేనుచచ్చిన
నావారుచత్తురు. కాన దీనిని విడువుమనెను. రాజామాటలు
విని మరుగు జొచ్చినవారిని కాపాడుట నాకు ధర్మము కాబట్టి
దీనిని నీకియ్యను. వేరొకపక్షిని గొట్టుకొని తినుమనెను. అంతట
డేగ రాజా! నీవీపావురమును కాపాడఁదలఁచిన నీమాంసము
దీనియెత్తు తూచియొసంగుము. లేదేని దీనినివదలనని పలికెను.
అందులకురాజు సమ్మతించి తనమాంసముఁగోసి తూచ మొదలు
పెట్టెను కాని యెంతమాంసమిచ్చిన పావురమునకు సరిరాక
తుదకుతాను త్రాసులోఁగూర్చుండి తూచుకొమ్మనెను. ఆరాజు
ధైర్యసాహసములకు దేవతలు మెచ్చుకొని నిజరూపములు
చూపి వరమిచ్చి వెళ్ళిరి.

ద్వి॥ మరుగుజొచ్చినవాని మదిలోనగరుణ
నెరయఁ బ్రోచుట మంచి నియమమ్ముసుమ్ము.

తా॥ మరుగుజొచ్చినవారిని కాపాడుటమంచిది.

6 చిత్తశుద్ధి

కుచేలుఁడను బీదబ్రాహ్మణుఁ డొకడుండెను. ఆయనకు
ఇరువది యేడుగురు కొమాళ్ళుగలరు. కాని ఆయనదొరకిన

దానితో తృప్తిపొంది కుటుంబము పోషించుచుండెను. ఆయన
భార్య స్వామీ! మనపేదఱికమెట్లు పోగొట్టుకొనగలమో తెలి
యకున్నది. పిల్లలను పోషించుట కష్టముగనున్నది అనిభర్తతో
అనెను. దీనినిగురించి యేమిచేయుదమని ఆయన పెండ్లమునడి
గెను. ద్వారకలో తమచెలికాడు కృష్ణమూర్తి ఉండెఁగదా?
ఆయనయొద్దకుపోరాదా? మీకేమేని ఆయన ఈయకుండునా?
అని పెండ్లామనెను. అమ్మాటలువిని కుచేలుఁడు కృష్ణునకేమి
తీసికొనివెళ్ళెదనని భార్యనడిగెను. ఈయటుకులు తీసికొని వెళ్ళ
మని ఆమె కొన్నిఅటుకులు భర్తచినుఁగుల గుడ్డనుకట్టెను. అవి
దీసికొని కుచేలుఁడు ద్వారకకు వెళ్ళి కృష్ణుని దర్శనముచేసెను.
కృష్ణుడాయనను చూచి మర్యాదచేసి కూర్చుండబెట్టి నాకేమి
తెచ్చితని అడిగెను. అంత కుచేలుడు మంచిమనస్సుతో
యటుకులబెట్టెను. కృష్ణుఁడవిదిని మంచిమదితో జేసినపుణ్యము
గాన కొంచెమని తలంపక కుచేలునకెన్నరాని సంపదలిచ్చెను.

ఆ.వె॥ చిత్తశుద్ధిగల్గి చేసినపుణ్యంబు కొంచెమైననదియు
కొదువగాదు విత్తనంబుమఱ్ఱి వృక్షంబునకునెంత విశ్వ
దాభిరామ! వినురవేమ॥

తా॥ మంచిమనస్సుతో జేసినపుణ్యము కొంచెమైన గొప్పఫల
మిచ్చును.

7 అల్పుఁడు సజ్జనుఁడు

ధృతరాష్ట్రునకు నూరుగురు కొడుకులుండిరి. వారిలో దుశ్శాసనుఁడు వికర్ణుఁడు అను ఇద్దరుకొడుకుల స్వభావము చూచువారికి వింతగనుండెను. ఏమన వారు ఇద్దరు ఒక్కతల్లి బిడ్డలే ఐనను దుశ్శాసనుఁడు మిక్కిలిఅల్పబుద్ధిగలవాఁడు. ఎప్పుడు తనయొక్క అదవుతో అణఁగి మణఁగి యుండవలయునని తాను యువరాజునని తనయధికారమునకు పిన్నలు పెద్దలు లోఁబడి యుండవలయునని తలంచుచుండువాఁడు. అల్లెగట్టిగ సాహసించు వాఁడు. మఱియు కొంచెపుపనులలో నెప్పుడు తిరుగుచుండు వాఁడు. వికర్ణుఁడు పిన్నపెద్దలగుర్తెరిఁగి అణకువగల్గి ధర్మమున నడువవలయుననియు పెద్దలయాజ్ఞ మీఱరాదనియు తలంచుచు గొప్పబుద్ధితోఁ దిరుగుచుండువాఁడు. వీరిని జూచువారు దుశ్శాసను గుణాలనుబట్టి వాఁడల్పుఁడు అని వికర్ణుగుణాలనుబట్టి వీఁడు సజ్జనుండని యనుచుండువారు.

ఆ. వె॥ అల్పుఁడెపుడుబల్కు నాడంబరముగాను సజ్జనుండు
బల్కుచల్లగాను కంచుమ్రోగునట్లు కనకంబు మ్రోగునా
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

తా॥ అల్పుడు గట్టిగా మాట్లాడును. గొప్పవాడు బెట్టుగా తిరుగును.

---

8 బడాయి పనికిరాదు.

ఉత్తరుఁడను రాజకుమారు డొకడుండెను. వాఁడు దేనికిని తానేమునగాఁడనని డంబములు పలుకువాఁడు. ఇట్లుండ తండ్రి యింటలేనప్పుడు దుర్యోధనుఁడు సామంతులతో సైన్యముతోవచ్చి ఉత్తరభూమిలో ఆవులను ముట్టడించినాఁడని గోపాలకులు చెప్పిరి. చెప్పఁగానే నాకుతగినసారధిలేఁడు లేకున్న నేను ఆవులను మరల్పనా? అని ఆడువారికడ డంబములు పలుకుచుండెను. అదివిని ఆడుపిల్లలకు విద్యనేర్పుచున్న బృహన్నల తాను రథముతోలుదునని ఒప్పుకొనెను. అంతట బృహన్నల రథమును ఆయత్తముచేసి తేగానే ఉత్తరుఁడు రాజమర్యాదలతో వెడలెను. ఇట్లు బృహన్నల ఉత్తరుఁడు ఆవులమరల్ప వెళ్ళి పరసైన్యమునుచూచిరి. చూడగానేఉత్తరుఁడు తొంటి బింకము లుడిగి భీతితో వెన్కకుతిరిగి పాఱిపోవఁజొచ్చెను. అప్పుడు బృహన్నల వానినిజూచి ఉత్తరుఁడా! నీడంబములు చాలు ఆడువాండ్రకడ బీరములాడు మట్టునకేనా? అని నవ్వుచు వానిని రథముతోలుమని తాను పగవారి పొగరడచి ఆవులను మరల్చెను.

ఆ. వె॥ మేడిపండుజూడ మేలిమైయుండును బొట్టవిచ్చిచూడ
పురుగులుండు బెరుకువానిమదిని బింకమీలాగురా?
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

తా॥ మేడిపండువలెపైకి డంబముతోనుండినను బడాయిగల వాఁడు లోపల భీతితోనే యుండును అని తెలియవలెను.

9 సమయమునకు తగినట్లు తిరుగవలెను.

పూర్వము ధర్మరాజు రాజ్యమును జూదములోఁ గోలుపోయి పన్నెండేండ్లు అరణ్యవాసము (అడవిఇల్లుగానుండుట) ఒక యేడు అజ్ఞాతవాసము (ఇతరులకు తెలియనిచోట ఉండుట) జరుపవలసివచ్చెను. ధర్మరాజు అరణ్యవాసము పూర్తిఅయిన వెంటనే ఎవ్వరికి తెలియకుండ నెక్కడ ఉందుమా అని ఆలోచించి మనగొప్పదనములు మనమర్యాదలు ఇప్పుడు చెప్పుకొనిన కార్యము కాదని మునుపటి వేషములు భాషణములు పేరులు తలఁపక కాలానుకూలమైన వేషభాషలు పేరులు ధరించి తమ్ములతోను భార్యతోను విరాటరాజు పట్టణమునకు బోయి ఆయనవద్ద అణఁగి మణఁగి విధేయతతో తిరిగెను. అట్లనుకూలముకాని నాళ్ళను ఎట్లో తొలఁగఁజేసి తుదకు రాజ్యము బడసెను.

ఆ.వె॥ అనువుగానిచోట నధికులమనరాదు కొంచెముండుటెల్ల
గొదువకాదు కొండయద్దమందు కొంచెమైయుండదా?
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

తా॥ అనుకూలము కానిచోట తగ్గియుండియైన పని నెగ్గించుకొనవలయును.

10 ఒకరి తప్పెన్నరాదు

ఒకప్పుడు ధర్మరాజు రాజసూయము అనుయాగము చేయుచుండెను. అట్టి సమయములో మొదట తాంబూలము నెవరికిచ్చి పూజింపనని ధర్మరాజు సభవారినడిగెను. కృష్ణుడు దైవస్వరూపుఁడు ఆయనకీవలసినదని వారితాత భీష్ముఁడు చెప్పెను. ఆప్రకారమే రాజు భక్తితోఁ బూజించి కృష్ణునకు అగ్రతాంబూలము నిచ్చెను. అదిచూచి శిశుపాలుఁడనువాఁడు రాజా! ఈముసలివాని పలుకువిని మోసపోయితివిగదా? ఏమన ఈపాటిసభలో ఇతఁడు పూజగొనఁదగినవాఁడుకాఁడు. ఈ కృష్ణుఁడు రాజ్యార్హతలేని యాదవుఁడు. కాన రాజుకాఁడు. మనకంటె గొప్పకులమైన విప్రవంశమున బుట్టినవాఁడు కాఁడు. కాన గురువుకాడు. తపస్సుచేయునందున ముని కాఁడు. మీకంటె చిన్నవాఁడుకానవృద్ధుకాఁడు. కాబట్టి కృష్ణుడు నేజెప్పినవారిలో ఎవరని పూజించితివి. నీవు తెలియకున్న పుచ్చుకొనువానికి అతనికికూడ తెలియలేదుగా? మొన్నటిదనక గొల్లకొంపలలో చల్ల పాలు దొంగిలినవానికి అగ్రతాంబూలమన నేమో? అది యెట్టి మహాత్ములు పుచ్చుకొనవలెనో? ఏమి తెలియునని

కృష్ణుని రాజును తప్పులెన్ని నిందలు మోపెను. అప్పుడు పెద్దలు నీవు రాజును దైవమును నిందించు నీతప్పు నీవెఱుగక ఒకరితప్పు లెన్నుచుంటివాయని శిశుపాలు గేలిసేసిరి.

అ॥ తప్పులెన్నువారు తండోపతండంబు లుర్విజనుల కెల్ల
నుండు దప్పు తప్పులెన్నువారు తమతప్పులెఱుగరు విశ్వ
దాభిరామ వినురవేమ॥

తా॥ ఒకరి తప్పులెన్నువారు తమతప్పు లెంచనేరరు.

---

11 పెద్దలయెడల భక్తి ఉంచు

—:0:—

పూర్వము హస్తినాపట్టణమును దుర్యోధనుఁడేలుచుండెను. ఆయన పెద్దలయెడల భక్తిగాని శ్రద్ధగాని లేక చులుకఁదనముతోఁ జూచుచుండువాఁడు. ఆయనకొక పినతండ్రికలఁడు. ఆయనపేరు విదురుఁడు. ఆయన పెద్దలయెడల భక్తిశ్రద్ధలుఁ గలిగి వినయముతోఁ దిరుగుచుండువాఁడు. ఇట్లుండ ఒకనాఁడు దుర్యోధనునిసభకు బంధువుఁడును దైవముతో సమానుఁడును అగు కృష్ణుడు వచ్చెను. అప్పుడు రాజయిన దుర్యోధనుఁడు కృష్ణుని గొప్పగా గౌరవింపక సామాన్యునివలె చూచెను. అంతట కృష్ణుఁడు అక్కడి పెద్దలతోఁ గలసి మాట్లాడి వచ్చుచుండగా రాజు కృష్ణునిజూచి నీవు మాయింటికి వచ్చినప్పుడు

ఇక్కడ భుజించి ఉండవలసినదని కోరెను. అందుకు కృష్ణుఁడు నీకు మాయెడల శ్రద్ధాభక్తులు లేవు. భక్తిలేక చేయు పెద్దవిందునకంటె భక్తిగలిగి పెట్టు పిడికెడు మెతుకులు చాలునని పల్కి అక్కడ నిలువక విదురుని ఇంటికి వెళ్ళెను. అప్పుడు విదురుఁడు వినయముతో కృష్ణుని కెదురుగాఁ బోయి తీసికొనివచ్చి భక్తితోఁ బూజించి భోజనము బెట్టెను. దానికే కృష్ణుడు సంతోషించి అది యొక గొప్పవిందుగాఁ దలచి విదురుని కోరికలు తీర్చిన వాఁడయ్యెను.

ఆ॥ గంగగోవుపాలు గంటెడైనను చాలు కడివెఁడైననేమి
ఖరముపాలు భక్తిగలుగుకూడు పట్టెఁడైనను జాలు
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

తా॥ భక్తిలేక చేయు పెద్ద విందునకంటె భక్తితో పెట్టు పిడికెడు మెతుకులు మేలు,

---

12 పదిమందిమాట పాటించుము

రాక్షసులు దేవతలు అని ఇరు తెగలవారుండిరి. అందు రాక్షసులు ఎక్కువసంఖ్యగాను దేవతలు తక్కువసంఖ్యగాను ఉండిరి. ఇట్లుండ దేవతలరాజగు ఇంద్రుఁడొకప్పుడు స్వర్గమేలుచుండగా రాక్షసులరాజగు బలి తనవారందఱితో ఒక్కపెట్టున వచ్చి మేమును మీరును అక్కచెల్లెండ్రబిడ్డలము అర్ధ

భాగస్థులము అయియున్నాము. అట్లగుటచేత మీరేలుకొనినట్లే మేమును స్వర్గమును ఏలుకోవలసియున్నది. ఇదియేన్యాయము. కాన స్వర్గము వదలుఁడు మీరు మంచితనమున వదలకున్న యుద్ధముననైన మిమ్ముల గెల్చి తీసికొందుమని పలికెను. అట్లే రాక్షసులందరు ఒక్కమాటగాఁ బలికిరి. వారందఱొకచోఁట నుండియుండి యోచనతో వచ్చినారు. కాన వారికి దేవతలోప లేకపోయిరి. మఱియు పెక్కుమంది రాక్షసుల మాటలముందర తక్కువమంది దేవతల మాటలుసాగక స్వర్గము వదిలిపెట్టి వెళ్ళిరి.

ఆ॥ పదుగురాడుమాట పాటియైధరఁజెల్లు నొక్కఁడాడు
మాట యెక్కదెందు నూరకుండువాని నూరెల్లనోపదు
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ!

తా॥ పదిమందిమాట చెల్లినట్లు ఒక్కనిమాట చెల్లుబడికాదు.

13 కోపము కూడదు.

దూర్వాసుఁడను ఒకమునియుండెను. ఆయన మిక్కిలి కోపముఁగలవాఁడు. ఒక నాఁడాయన అంబరీషుఁడను రాజు కడకురాఁగా రాజు వినయముతో మునిని పూజించి ఈనాఁడు ద్వాదశికదా? పారణకు దయచేయుఁడనికోరెను. ముని

యట్లేయనిచెప్పి యమునానదికి స్నానమునకని వెళ్ళి అక్కడ జపముచేసికొనుచు కదలిరాకపోయెను. అప్పుడు ద్వాదశిగడియలు వెళ్ళుచున్నవి. మునిరాకుండెను ఎట్లుఅని యడుఁగఁగా పెద్దలు ఉదకపానముచేసి యుండవచ్చుననిరి. రాజట్లుచేసి యుండఁగానే మునివచ్చెను. వచ్చి ముందుగరాజు నీరుగ్రోలెనని ఆపరాని కోపముతో నొక శక్తిని పుట్టించి రాజుపై వదలెను. అదిరాజును బాధింపఁగా రాజు విష్ణుమూర్తిని వేడుకొనెను. ఆయన తన ఆయుధమయిన చక్రమునంపెను. అదివచ్చి శక్తినిచంపి మునివెంటఁబడి బాధింపఁజొచ్చెను. పిదప ముని దేవతలందఱయొద్దకు వెళ్ళి చక్రమువలని బాధతొలఁగించి కావుమనగా వారెవ్వరు మావలన కాదనిరి. వెనుక విష్ణువుదగ్గరకే వెళ్ళి నీ చక్రముబాధ మాన్పుమనగా విష్ణువు నీకోపము నిన్నింతచేసినది. కోపము ఘనత పోగొట్టును. దుఃఖము తెచ్చిపెట్టును. కాన కోపము నడచుకొని రాజునొద్దకువెళ్ళు. నీకోరిక లతఁడే తీర్చునని పల్కెను. అంతట ముని రాజుకడకు వచ్చి ఆయనవల్ల చక్రముబాధ నడచికొని వెళ్లెను.

ఆ కోపముననుఘనత ♦ కొంచెమైపోవును
కోపమునను మిగుల ♦ గోడుఁజెందు
కోపమడఁచెనేని ♦ కోరికలీడేరు
విశ్వదాభిరామ ♦ వినురవేమ!

తా॥ కోపమువలన ఘనతపోయి దుఃఖము వచ్చును కోపమడచినచో కోరికలీడేరును.

14 అల్పబుద్ధివాఁడు చెడును

పూర్వము నహుషుఁడను రాజు ఒకఁడుండెను. అతఁడు నూరు యజ్ఞములు చేసినవాఁడు. ఆ కాలమున నూరు యజ్ఞములు చేసినవానికి స్వర్గము నేలు ఇంద్రుని అధికారము ఇచ్చెడువారు. అట్లే నహుషునికి ఇంద్రాధికారమిచ్చిరి. ఇట్లు ఇయ్యఁగానే అతఁడు దూరమాలోచింపక అల్పస్వభావముతోఁ బూర్వపు ఇంద్రుని, బూర్వపు మంత్రిని వెళ్ళఁగొట్టి తానే తెలివిగలవానివలె స్వర్గమేలుచుండెను. వీఁడిట్లు అధికారమువచ్చినదని గొప్పవారిని వెళ్ళఁగొట్టునేయని దేవతలకందరకు జాలకష్టముగానుండెను. అంతటఁ గొన్నాళ్ళకు వాని కొంచెపుబుద్ధికిదగినట్లే కోరికపుట్టెను. ఏమన? పూర్వపుటింద్రుని అధికారము పొందితినిగదా? అట్లే ఆయన భార్యనుకూడ పొందుదమని పూర్వమర్యాదతో మునులు మోయుచున్న మేనాతో నామెకడకు (శచీదేవివద్దకు) వెళ్ళుచు త్రోవలో ఆ మునులచేతనె తిట్టుబడి తాను సర్పమై యుండెను.

ఆ వె॥ అల్పబుద్ధివాని ♦ కధికారమిచ్చిన
దొడ్డవారినెల్ల ♦ దొలఁగఁగొట్టు
చెప్పుతినెడుకుక్క ♦ చెఱకుతీపెఱుగునా?
విశ్వదాభిరామ ♦ వినురవేమ!

తా॥ కొంచెపుబుద్ధిగలవానికి గొప్ప అధికారమునిచ్చినచోఁ బెద్దలనందఱ దొలఁగఁగొట్టుచుండును.

15 ఉపకారము చేయుము

శ్రీకృష్ణుఁడు తలిదండ్రులయిన దేవకీవసుదేవులు మొదలగు కొందఱు సాధులను కాచుటకు కంసుఁడు మొదలయిన రాజులఁజంపెను. అందు కంసుని మామయైన జరాసంధుఁడు అనువాఁడు తనయల్లునిజంపినాఁడుగదా? యని కృష్ణునిపై బగఁబూని ఆయన కెన్నియో అపకారములుచేసి చాలసైన్యముతో అనేకపర్యాయములు అతనిపైకివచ్చి యుద్ధముచేసి సైన్యమును కృష్ణునిచేతిలోఁ బోఁగొట్టికొని వెళ్లుచుండెను. అట్లె తుదకొకసారి వచ్చి యుద్ధములో సిబ్బందిపోగా దాను కృష్ణుని యన్నయైన బలరాముని చేతిలోఁజిక్కుబడెను. అప్పుడు కృష్ణుఁడు జరాసంధుఁడు అనేక అపకారములుచేసినవాఁడు అని తలఁపక వానిని చంపవద్దని అన్నకు అడ్డముబోయి వదలించి కాపాడి ఉపకారముచేసి పంపెను.

క॥ ఉపకారికి నుపకారము ♦ విపరీతముగాదు సేయ వివరింపంగ
నపకారికి నుపకారము నెపమెన్నక చేయువాఁడు నేర్పరి సు

తా॥ అపకారముచేసినవానికైనను ఉపకారము చేసినవాఁడే నేర్పరి.

16 తప్పులెన్నువాని గొల్వరాదు

కాశీపట్టణమున కాలకౌశికుఁడను బ్రాహ్మణుఁడొకఁడుండెను. వానికి కలహకంఠియను భార్య కలదు. వారిద్దరు అతిక్రూరులు. దయయనునది లేశము అయినను లేక యెప్పుడును తమ్ము పొగడుకొనుట ఒకరిని (తెగడు) నిందసేసి తప్పులెన్నుటయే పనిగాఁ గలవారు. ఇట్లుండ హరిశ్చంద్రుఁడను మహారాజు కాలవశమున తనభార్యాపుత్రుల విశ్వామిత్రుని ఋణమునకై అమ్ముచుండఁగాఁ కాలకౌశికుడు కొనియెను. కొని పతివ్రతయైన ఆపిల్లతల్లిని తనకు తనభార్యకు సేవసేయ నియమించెను. ఆమెయు తెల్లవారుజామున వారికంటెను ముందులేచి చెప్పినపనియెల్ల మాటజవదాటక చేయుచుండెను. కానివారి స్వభావముచొప్పున ఆమెచేయుపనులలో తప్పులుఎన్నుచు తిట్టుచు కొట్టుచు గద్దించుచు అనేక బాధలు పెట్టుచు ఉండిరి. ఇట్లెంత మెప్పుగాఁబనులుసేసినను ఆమెపై నెప్పుడు తప్పులెన్నుచునేయుండిరి. ఇట్లుతప్పు లెన్నువారిని గొల్చుట కామెకేకాక చూచువారికిని ఎంతో కష్టముగనుండెను. తుదకాపతివ్రత సర్పముయొక్క పడగ నీడను గప్పయున్నట్లుగాఁ గాలముగడపి తనకుమంచినాళ్లు రాగానే సెలవుగొని వెళ్ళినదామెను.

క॥ ఎప్పుడుతప్పులు వెదకెడు ♦ నప్పురుషుని గొల్వఁగూడ
దదియెట్లన్నన్। సర్పంబుపడగనీడను ♦ కప్పవసించిన
విధంబు గదరాసుమతీ॥

17 దుర్మార్గుని గౌరవించినను వాని గుణము మానదు

పూర్వము హైదరాబాదునేలు ఒక నబాబునకు ఒక కొమారుఁడుండెను. వాఁడు చిన్నతనమున పిల్లకాయలతో ఆడుకొనునప్పుడే ఎన్నెన్నియో దుడుకుపనులుచేసి చెడ్డవాఁడనిపించుకొనెను. ఐనను రాచకొమారుడుగనుక వానినెవరు ఏమియు ననఁజాలకుండిరి. ఇట్లుండ వంశాచారము చొప్పున వానితండ్రి వెనుక వాఁడె రాజుకావలసివచ్చెను. అప్పుడు మంత్రిలు కొందరుపెద్దలుకూడి రాజ్యముయొక్కబరువు తనపైబడినవెనుకనైన చెడ్డగుణములు మానునేమోయని పూర్వాచారము ప్రకారము ఒకశుభలగ్నమందు అన్నినదులనీరు, సముద్రములనీరు తెప్పించి రాకొమరుని ఒక బంగారుగద్దెపై గూర్చుండబెట్టి పట్టాభిషేకముజేసి రాజమర్యాదలు జరిగించి వేడుకలుసేసిరి. మఱియు అనేక రాజనీతు లుపదేశించిరి. బుద్ధులుజెప్పి మనుష్యులను ప్రజలను దయతో కాపాడుమనిరి. పిమ్మట వాఁడు వారింతగాతన్ను గౌరవించినను పూర్వపు దుర్గు

ణములు మానక పెద్దలమాటలు మీఱి దుండగపుఁబనులు మెండుగాఁ జేయుచు తనయొండఁ జేరినవారిని ఖండించుచు దుర్మార్గుడనిపించుకొనెను.

క॥ కనకపు సింహాసనమున శునకము గూర్చుండబెట్టి
శుభలగ్నమునఁ దొనరగ బట్టముగట్టిన వెనుకటి గుణ
మేలమాను వినరా సుమతీ॥

తా॥ చెడ్డవానినెంత గౌరవించినను వెనుకటిగుణము మానఁ
జాలఁడు.

---

18 నేరము కూరిమిఁ బాపును (సుమీ)

తొల్లి ఋక్షవిరజుఁడను వానరరాజునకు వాలి సుగ్రీవులను ఇద్దరు కొమాళ్ళుండిరి. వారు ఎన్నడు జంటబాసినవారు కారు. ఒకరినొకరువిడిచి కుడుచుటగాని ముడుచుటగాని నడుచుటగాని యెఱుఁగక ఒండొరులపై ప్రేమతో దిరుగుచుండిరి. ఇట్టి కూరిమిగల దినములలో వారికి నేరములే కానరావయ్యెను. ఇట్లుండ ఒకనాటిరాత్రి వారిపైకొక రాక్షసుడు యుద్ధమునకురాగా వానిని అన్నదమ్ములుఇద్దరు తరిమివేసిరి. వాఁడంతట ఒకకొండగుహలోఁ జొచ్చెను. ఇట్లుచొచ్చగానె వాలి తమ్ముని వాకిటనుంచి తాను వానిని జంపబోయెను. ఇక్కడ సుగ్రీవుండెంతకాలమున్నను వాలి రాకపోగా సంవత్సరమైన వెన్క

గుహలో రాక్షసుల కేకలువినవచ్చెను. మఱియు గుహవాకిట నెత్తురు కాల్వగా బాఱుచుండెను. అంతట సుగ్రీవుఁడీ రెండు సంగతులు కనిపెట్టి అన్నను శత్రువుచంపియుండునని తలంచి గుహవాకిట గొప్పరాతినిబెట్టి ఇంటికివచ్చి తనవారికీవార్త చెప్పి కర్మచేసి మంత్రులివ్వగా రాజ్యమేలుచుండెను. అంతటవాలి రాక్షసుజంపివచ్చి తొల్లిటి కూరిమిచెడి నేరములుతోఁచఁగా తమ్ముని వెళ్ళగొట్టెను.

క॥ కూరిమిగల దినములలో నేరములెన్నడును దోచనేరవు
మరియా కూరిమి విరసంబైనను నేరములే తోచు
చుండు నిక్కము సుమతీ॥

తా॥ కూరిమి చెడినప్పుడన్నియు నేరములుగానే తోచుచుం
డును.

చతుర్ధభాగము

:o:

1 ఎటువంటివాఁడు అటువంటివానినే మెచ్చును.

కొండవీడు నేలు భీష్మకుఁడనురాజునకు రుక్మియను కొమారుడును రుక్మిణియను కొమార్తెయు గలరు. రుక్మిణిని

ద్వారకాపురవాసియైన శ్రీకృష్ణునకు ఇవ్వవలెనని తండ్రి తలంపగా రుక్మి శిశుపాలుఁడను వాని కివ్వవలెనని పెండ్లిపనులు చేయించి వానినిపిలిపించెను. అప్పుడు పెండ్లికొమార్తె కృష్ణునకు కబురు బంపఁగా ఆయనవచ్చి గౌరీదేవిని పూజించివచ్చెడు రుక్మిణిని తీసికొని తన రథముపై బెట్టుకొని వెళ్లుచుండెను. ఆ సమయమున తమకు చెందకుండ పిల్లనుతీసికొనిపోవుచున్నాఁడని శత్రురాజులు అందఱు కృష్ణునిపై దండెత్తిరి. అంతట వారినందఱనతఁడు చించి చెండాడెను. రాజులందరు దెబ్బలు తిని పడిపోయిరి. అప్పుడు జరాసంధుడను రాజు రుక్మి శిశుపాలులకడకువచ్చి స్నేహితులారా! ఈకృష్ణునిపై పదునెనిమిది సారులు దండెత్తివచ్చి యోడిపోతిని. మీరొకసారికే యిట్లు చింతిల్లనేల? అతనికి మంచిదినములువచ్చి మనల గెల్చినాఁడు. మనకు మంచిదినములు రాగానే అట్లే వానిని గెలువవచ్చునని తనభావమెఱిగించి క్రోధలుబ్ధులైనవారిని ఓదార్చెను. అది గన్నవారు ఓగు నోగు మెచ్చుననుకొనిరి.

ఆ॥ ఓగునోగుమెచ్చు నొనరంగనజ్ఞాని భావమిచ్చిమెచ్చు
పరమలుబ్ధు బంది బురదమెచ్చు బన్నీరుమెచ్చునా
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

తా॥ ఎటువంటివాఁడటువంటివానినే మెచ్చునుకాని వేరువాని మెచ్చఁడు.

2 సాధనములతోఁ బనులగును

అంజనికి, కేసరికి వాయుదేవుని వరమున హనుమంతుడను కుమారుఁడుకలిగెను. ఆ చిన్నవాఁడు సూర్యుని తనకు గురువుగా నేర్పరుచుకొని విద్యలు నేర్చుకొందమని సూర్యుని వద్దకు వెళ్లి నమస్కరించి తను వచ్చినపని విన్నవించెను. ఆ చిన్నవానికోరిక తెలిసి సూర్యుఁడు హనుమంతుని గుణవంతునిగాఁదలఁచి బాలకా! నేనొకచోట నుండువాఁడను కాను. నా వేడిమి కెవరు తాళలేరు. ఇట్టి స్థితిలో నావద్ద విద్యలెట్లు చదువుదువని పలికెను. ఆమాటలు విని హనుమంతుఁడు స్వామీ! నా చిన్ననాఁడు తెలియక మిమ్ముమ్రింగినప్పుడే తమరు నాకు వేడిమిని చూపలేదు. అట్టిసంగతిలో ఇప్పుడు వేడిమిచూపి నన్ను చెడగొట్టెదరా? అట్లెన్నడు చేయరు. ఇకను ఏకార్యమయినా సాధనములచే నగునుగాన నాశరీరము పెంచి తమ రుదయించుచోట ఒకకాలునుంచి, అస్తమించుచోట మఱొకకాలునుంచి తమతో కలసి తిరుగుచు విద్యల నేర్చుకొందునని పలికెను. వాని సాధనసంపదకు సూర్యుడు సంతోషించి విద్యలు నేర్పెను.

ఆ॥ వె॥ అనఁగననఁగ రాగ మతిశయిల్లుచునుండు। తినఁగతినఁగ
వేము తియ్యనుండు। సాధనమున పనులు సమకూరు
ధరలోన। విశ్వదాభిరామ వినురవేమ.

3 కఠినచిత్తుఁడు

దుర్యోధనుఁడు, ధర్మరాజు అన్నదమ్ముల కొమాళ్ళు. దుర్యోధనునితండ్రి గ్రుడ్డివాఁడుకాఁగా ధర్మరాజుతండ్రి రాజ్యమేలెను. అందువలన తమతండ్రిసంతు తమకిమ్మని ధర్మరాజడిగెను. దుర్యోధనుఁడు కఠినచిత్తుఁడై రాజ్యమును జూదముతోఁగొని ధర్మరాజును అడవులపాలుచేసి అక్కడను వారి ననేక కష్టములుపెట్టెను. అరణ్యవాసము పూర్తికాఁగానే వారువచ్చి సంధికి కృష్ణునిబంపగా ఆయన వాని తల్లిదండ్రులచేత పెద్దలచేత చెప్పించి తానును, వారు నీవుపెట్టిన తిప్పలుపడి వచ్చినారు వారలరాజ్యము వారికిమ్మని చెప్పెను. ఎందఱు చెప్పినను, వాని రాతిగుండెను కరిగించలేరైరి. అది చూచిన వారందఱు కొండలు పిండిగానైన చేయవచ్చునుగాని దుర్యోధనుని చిత్తము కరిగింపలేమనిరి. అందువలన కఠినుడని వాని నందరు నిందించిరి.

ఆ. వె. పరగ రాతిగుండు పగుల గొట్టఁగవచ్చు। కొండలన్ని
పిండిగొట్టవచ్చుఁ। గఠినచిత్తుమనసు కరిగింపఁగారాదు।
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ.

4 ధార్మికుఁడు

కర్ణుఁడను రాజు అంగదేశము నేలుచుండెను. అతఁడు ఎక్కువ ధార్మికుఁడు. ఒకనాఁడాయనవద్దకు ఒక ఋషి (ముని) వచ్చి సేరు ఆవుపాల నిప్పించుమని కోరెను. ఆమాటవిని కర్ణుఁడు స్వామీ మీకు వేయి ఆవుల నిచ్చితిని తోలుకొని పొమ్మనెను. అయ్యో! నేనీయావుల కాయఁగలనా? యని ముని యడిగెను. అట్లయిన వేయిమంది నౌకర్లను ఇచ్చితిని తీసికొమ్మని రాజు పలికెను. వీరినందఱి నెట్లుపోషింతుననఁగా వేయి అగ్రహారముల నిచ్చితిని తీసికొమ్మనెను ఈ యగ్రహారములపై సొమ్ము నేను వసూలుచేయఁగలనా? యని ముని యనెను. ఐతే వేయిమంది కరణములను పంపెదను తోడుకొని వెళ్ళుమనెను. అటుతరువాత ముని రాజుయొక్క ధార్మికత్వము (ఇచ్చుటను) జూచి సంతోషించి, రాజా! నేను అడిగినది సేరు పాలేకదా? ఇవియన్నియు తపస్సుచేసికొనియెడు నాకెందుకని పలికెను. ఆమాటవిని రాజు మీరు ఒకరికివ్వను ఒకరివద్ద పుచ్చుకొనను అధికారము కలవారు. కాన మీపని తీరినతోడనే మఱియొకరి కీయవచ్చునుగదా? యని వానినిచ్చిపంపెను. ఆజనపాలు డందువల్ల చాల పుణ్యమునుగనెను. నీటిలో దిగక లోతుదెలియనిరీతిగానె కష్టజీవియైన ముని ధార్మికుఁడు కానందున పుణ్యమెట్టిదో తెలియజాలకుండెను.

ఆ. వె. ధార్మికునకుగాని ధర్మంబుగనరాదు। గష్టజీవికెట్లు కాన
బడును। నీరుచొరక లోతు నిజముగా దెలియదు।
విశ్వదాభిరామ వినుగ వేమ.

---

5 బీదలసాకినవాఁడె దాతయగును

ద్వారావతీ (ద్వారకా) పట్టణమును శ్రీకృష్ణుఁడేలుచుండెను. ఆయన బీదసాముల నేలుటయందు మిక్కిలి నేర్పు కలవాఁడు. ఒకనాఁడాయనవద్దకు ఆయన స్నేహితుఁడయిన కుచేలుఁడను బీద బ్రాహ్మణుఁడొకఁడు చూచిపోవచ్చెను. అతనికి చాలమంది పిల్లలుకలరు. కుచేలుఁడు వారిన దరిని బతికించు తెలివుగానక కష్టపడుచుండెను. అప్పుడు కృష్ణుఁడు చెలికానిగోఁడు విచారింపనెంచి నిరుపేదల రక్షించువాఁడె దాతకాని, డబ్బుకలవారిని రక్షించువాఁడొక దాతకాఁడని స్నేహితుఁడు తెచ్చిపెట్టిన గుప్పెడటుకులు తిని తృప్తినిగని దానికిగానాయనకు తరుగని సంపదలిచ్చి రక్షించెను.

క. నిరుపేదల రక్షించెడు। నరపుఁడు నెరదాతగాక సంప
న్నులఁదా। భరియించువాఁడు దాతయె। ధర మెచ్చుల
ద్దాత యతఁడు మేదిని వేమా॥

తా॥ పేదలనేలువాఁడె దాతకాని, డబ్బుగల్లవారినేలు వాఁడు నెరదాతకానేరడు.

---

6 మేలుమరువరాదు (సుమీ)

పూర్వము సుగ్రీవుఁడనువాఁడు శ్రీరామునితోఁ జెలిమి చేసి, అన్నను గెలిచి తన వానరరాజ్యమును తీసికొని యేలుకొనుచుండెను. అప్పుడు అన్న భార్యయైన తార, కుమారుడయిన అంగదుఁడు, తనవద్దనె యుండిరి. ఇట్లు తనవశమున ఉన్నారుకదాయని అన్నభార్యయెడ కోరిక చూపుటకాని, కుమారునియెడ విరోధము చూపుటగాని, అన్నయు వదినెయు తనను మున్ను ఎన్నో కష్టములుపెట్టినారని వారిపై నేరములు చూపుటగాని లేక, అన్న పెండ్లామును బిడ్డను తిన్నఁగఁజూచి చేతనయినంత మేలు చేయుచుండెను. ఇంతేకాకుండ తొల్లిఁటి కూరిమి చెడినందుచేతనేకదా ? వాఁడు నావలన కూలిపోవలసి వచ్చెనని చింతపడుచు, కూరిమిగల దినములలో అతఁడు తనకుఁ జేసిన మేలు మరువక తలఁచుకొనుచుండెను. అంతటితోఁ బోక శ్రీరాముఁడు తనకుఁ జేసిన మేలునకై ఆయనకు సహాయముగానుండి హనుమంతునిచే సీతజాడ నెఱింగి సముద్రము దాటి రావణుని జంపించి సీతతో నింటికివచ్చి రామపట్టాభిషేకముచేయించి శ్రీరామమూర్తిచేత మెప్పులను బడసెను.

క. మరువవలెఁ బాపసంగతి। మరువంగావలెను దురము మఱి
విశ్వములో। మరువవలెఁ బరులనేరము। మరువంగారాదు
మేలు మహిలోసుమతీ.

తా॥ ఒకరిచేసైన చెరుపులమరచి, మేలు మరువకుండవలెను.

ఈ కవికృతగ్రంథములు

అచ్చయి విక్రయింపనున్నవి.

1. శ్రీమత్సుగ్రీవపట్టాభిషేకము. (నవరసములు,ఉత్ప్రేక్షలు ఉపాఖ్యానముల పద్యకావ్యము. రు 1—0—0
2. అప్రతికోదండ్రినస్త్రము, (లక్ష్మీసరస్వతుల జూదకలహము) 0—1—0
3. నారాయణుడు. (దశావతార కథలు) వచనము 0-5-0
4. నీతికథానిధి.(పాఠశాలావిద్యార్థుల కుపకరించునవి) ,, 0-5-0

అచ్చగుచున్నవి.

1. అచ్చాంధ్రనిరోష్ఠ్యనిర్గద్యదాశరథిచరిత్ర.
2. వందిరాజ లక్ష్మీనారాయణదీక్షితచరిత్ర.
3. తైత్తిరీయస్మార్తబ్రాహ్మణహస్తభూషణము.
4. అభిమన్యుడు. } వచనము.
5. కళాపూర్ణుడు. }
6. అంబరీషచరిత్ర.
7. అచ్చాంధ్రనిరోష్ఠ్యనిర్గద్యనృగచరిత్ర.
8. కవికర్ణపేయము.

వలయువారు,

అ॥ హనుమంతరాయశర్మ

చావలి (పోస్టు)

తెనాలితాలూకా గుంటూరుజిల్లా

లేక

సీతారాం అండు కో॰, తెనాలి

(అని వ్రాయవలెను)

END OF
TITLE